

OM VOLD

LÆRER

AF CECILIE NØRGAARD OG BONNIE VITTRUP

05 INTRO

INTERVIEWS

14 DANNERS RÅDGIVNING OG KRISECENTER

18 FORMAND FOR DANSK SOCIALRÅDGIVERFORENING

BETTINA POST

20 MANDEFORSKER KENNETH REINICKE

22 LEKTOR I KLINISK BØRNEPSYKOLOGI INGRID LETH

24 KRIMINALASSISTENT SUSIE ÅGESEN

28 LEKTOR I BØRNE- OG UNGDOMSVIDENSKAB MARIA

ERIKSSON

TEMAER

32 SPROG OG VOLD

40 TABU OG VOLD

48 MAGT OG VOLD

56 SKYLD OG VOLD

62 LITTERATUR

63 LINKS

Kære lærere og andre interesserede

Vi ved af erfaring, at en lærers opmærksomhed og handlen kan have stor betydning for et barn, der oplever vold. Derfor er det vigtigt, at skolerne sætter fokus på vold i hjemmet og er med til at bryde tavsheden og det tabu, som vold er omgæret af. Når emnet vold tages op i skolen, har det ligeledes en forebyggende effekt, idet eleverne bevidstgøres om egne grænser og alternativer til vold. Desuden sendes et klart signal fra skolens side om, at vold altid er forkert og forbudt.

Forfatterne, Bonnie Vittrup og Cecilie Nørgaard, har skabt et pædagogisk og didaktisk materiale, der behandler emnet vold i hjemmet på en følsom og nuanceret måde med stor respekt for de enkelte elevers forskellige ståsted i forhold til problematikken. Opgaverne appellerer til elevernes kreative evner, følelser og fantasi og deres analytiske færdigheder. Eleverne inviteres til at reflektere over alternativer til vold, så at vold som handlemulighed minimeres.

Med undervisningsmaterialet ønsker vi at give eleverne indsigt i de komplekse problemstillinger, der knytter sig til vold i hjemmet og samtidig hjælpe den enkelte elev til at blive mere bevidst om egne grænser, værdier og rettigheder.

Formålet med materialet er at forebygge vold og at tydeliggøre, hvad elever og lærere kan gøre, hvis en elev eller en elevs ven oplever vold i hjemmet. Materialet er testet af elever, lærere og eksperter på området for at sikre kvalitet og anvendelighed.

Danners kontaktinformation findes på bagsiden af alle 3 bøger i undervisningsmaterialet og du er altid velkommen til at kontakte os.

God læselyst!

Vibe Klarup Voetmann
Direktør i Danner

Hvad kan du gøre?

Er et barn udsat for vold, er det vigtigt, at barnet får den rette hjælp og støtte. Derfor skal du altid handle, hvis du har mistanke om, at et barn udsættes for vold – både hvis det direkte udsættes for vold eller oplever vold mellem forældrene. Tal hensynsfuldt med barnet om, hvad du ser og oplever og find ud af, om der er noget galt.

Det kan du gøre, hvis et barn er udsat for vold:

- Tal med dine kollegaer og ledelsen. Det er en god ide at dele dine bekymringer og viden med relevante kollegaer og skolens ledelse. Dels får du deres blik på sagen og dels kan du få støtte og rådgivning i situationen.
- Underret de sociale myndigheder. En underretning er udtryk for omsorg for barnet, og er den rette vej til hjælp og støtte. Bliver volden ikke stoppet, risikerer barnet alvorlige psykiske eller fysiske skader. Som lærer har du skærpet underretningspligt, hvilket betyder, at du har pligt til at underrette de sociale myndigheder, hvis du ved, eller blot har mistanke om, at en elev udsættes for vold. Læs mere om at underrette på www.ast-tagsignalernealvorligt.dk
- Fortæl ikke forældrene om underretningen, hvis du har mistanke om at en eller begge forældre udøver vold mod barnet. Selvom det ofte er oplagt at informere forældrene når man underretter, skal du ikke gøre det, når det drejer sig om vold mod barnet. En sådan samtale med forældrene kan indebære, at politiets muligheder for en eventuel efterforskning forringes, fordi barnet eller andre fx tvinges til tavshed. Desuden kan en samtale betyde, at volden eskaleres, fordi barnet afstraffes for at have 'sladret'. Det er derfor Socialforvaltningen, der skal vurdere sagen og afgøre, hvordan og hvornår forældrene skal orienteres.
- Du kan altid få hjælp og vejledning ved at kontakte:
www.dannerhuset.dk
www.voresansvar.dk
www.bornsvilkar.dk
www.moedrehjaelpen.dk
www.siso-boern.dk
- Er der tale om en akut situation, skal du kontakte politiet.

Om undervisningsmaterialet *Om vold*

Undervisningsmaterialet *Om vold* sætter fokus på vold i hjemmet og er udarbejdet til folkeskolens 5.-6. klassetrin. *Om vold* henvender sig primært til dansk og det obligatoriske emne sundheds-, seksualundervisning og familiekundskab.

Undervisningsmaterialet tager afsæt i aktuel og relevant forskning og rapporter samt interviews med en række fagfolk, der på forskellig vis arbejder med vold i hjemmet. Sidstnævnte er bragt i lærervejledning og elevmateriale.

Om vold består af en lærervejledning med relevant baggrundsviden og didaktiske anvisninger, elevmateriale med opgaver og spørgsmål til refleksion og handling samt novellen *Dagen derpå* af børne- og ungdomsforfatter Trine Bundsgaard.

Temaer om vold i hjemmet er tunge og alvorlige. Novellen skaber mulighed for at arbejde med emnet med en fiktiv distance. Der tematiseres over, hvordan det udsatte barns erfaringer og hverdagsliv bliver præget af at vokse op i et hjem med vold og utryghed. Det illustreres, hvordan barnet bærer rundt på sin usynlige rygsæk fyldt med angst, manglende søvn, usikkerhed, mavepine, osv. Ingen eller kun de allerfærreste ved, at der er noget galt.

Dagen derpå sætter fokus på de modsætningsfyldte udfordringer et liv præget af vold rummer. Novellen åbner således for refleksion for alle implicerede parter og skaber mulighed for at finde håb og ressourcer i fx børnefællesskaber og voksenrelationer.

Hvordan gribes materialet an?

Undervisningsmaterialet er udarbejdet således, at lærervejledningen supplerer elevbogen. Det anbefales derfor at læse lærervejledningen i relation til det valgte tema for bedst at kunne tage højde for svære situationer i arbejdet med emnet.

Novellen *Dagen derpå* kan downloades som podcast, og afspilning/højtlesning af novellen igangsætter klassens arbejde med vold. Efter endt læsning kan eleverne reflektere over novellens titel og mulige fremtidsscenerier. Er titlen *Dagen derpå* et udtryk for moralske tømmermænd? Og hvordan kommer man mon videre? Hvordan tror eleverne, at familien får hjælp? Eleverne kan digte med på slutningen eller skrive et brev til Andreas, så de kan få afrundet beretningen for dem selv, inden de går i gang med temaerne i elevbogen.

Temaerne er udarbejdet som sammenhængende og afrundede forløb, der kan bruges enkeltvis, men er naturligvis beslægtede og kan derfor oplagt supplere hinanden i kortere eller længere forløb omkring vold i hjemmet. Et forløb kan således skræddersys efter behov.

Download podcast på: www.dannerhuset.dk.

Materialets fire temaer:

Elevmaterialet er struktureret ud fra novellens tematikker og præsenterer opgaver, der udfordrer elevernes intuitive følelser og kreative kompetencer. Elever i 5.-6. klasse hverken kan – eller skal forholde sig intellektuelt til de mange komplekse psykologiske forhold og problematikker, som knytter sig til vold i hjemmet. Af den grund skal de kreative refleksionsøvelser i hvert tema skabe differentierede forståelsesrammer og give redskaber til at kunne håndtere historier om vold i hjemmet eller selvoplevet vold i hjemmet.

Tema 1: Sprog og vold

Temaet åbner for perspektiver på sprogliggørelser af vold, som en metode til indsigt i, hvad vold er. Desuden fokuseres der på sproget som middel til voldelige handlinger og på sprogets betydning for at sætte grænser for sig selv og andre.

Tema 2: Tabu og vold

Temaet åbner for perspektiver på tabuisering af vold, og hvordan man kan arbejde med at nedbryde tabuer. Desuden kommer det omkring særligt kønnede tabuer og problematiserer disse.

Tema 3: Magt og vold

Temaet åbner for perspektiver på, hvilke betydninger både magt og afmagt har for vold. Derudover nuanceres alternative handlemuligheder og ligestræbelsesbegrebet.

Tema 4: Skyld og vold

Temaet åbner for perspektiver på, hvordan følelser af skyld og skam har betydning for voldsramte familier og ikke mindst børnenes liv. Det kommer ligeledes omkring andre følelser og nuancerer følelsesmæssige udtryk.

Hvorfor arbejde med vold i hjemmet?

Undersøgelser viser, at ca. 28.000 kvinder hvert år udsættes for partnervold i Danmark og at denne vold også rammer de børn, der vokser op med vold i hjemmet¹. Undersøgelser viser også, at hver 5. elev lever med vold i hjemmet². Vold i hjemmet er derfor ikke kun den enkelte families problem, men også et fælles samfundsanliggende.

En betragtelig del af børn, der vokser op i en familie hvor der udøves vold, lider under psykosociale belastninger, hvad enten de er direkte ofre for vold eller er vidner til volden. Det har alvorlige konsekvenser for børnenes liv, som ofte præges af ensomhed, følelser af skyld og skam, usikkerhed og angst.

En af de største barrierer i forhold til at forebygge og behandle vold i hjemmet er det faktum, at vold i hjemmet ofte betragtes som et privat problem og er omgærdet af meget tabu og berøringsangst. Tabubelagte emner nedbrydes ved italesættelse og synliggørelse, og netop derfor er det afgørende at arbejde med vold i hjemmet i skolen.

Formål

Det er formålet, at undervisningsmaterialet gennem information, oplæg til refleksion og relevante problemstillinger skal bidrage til at nedbryde tabuer om vold i hjemmet. Materialet skal give både lærere og elever nuancerede og konstruktive handlekompetencer til dette.

Om vold skal give lærere indsigt i og redskaber til at:

1. Bidrage til forebyggelse af voldelig adfærd
2. Nedbryde tabuer omkring vold og nuancere perspektiver på vold
3. Handle hensigtsmæssigt over for et voldsudsat barn og samspillet med klassen.

Om vold skal åbne elevernes muligheder for at:

1. Reflektere over og diskutere problemstillinger knyttet til vold i hjemmet
2. Handle hensigtsmæssigt i forhold til sig selv og andre. Eleverne skal få indblik i voldens følelsesmæssige faktorer og blive klogere på egne rettigheder, grænser og moral
3. Skabe rum til mental eksperimenteren og alternative handlemuligheder, således at vold som handlemulighed minimeres.

Hvad angår lærerens konkrete kompetence ift. at opdage børn, der er ofre for vold i hjemmet, og den videre praktiske indsats, bringer materialet anvisninger fra eksperter og fagfolk på området. Desuden henviser materialet til en række relevante links for mere information.

Materialet skal desuden fremme en respektfuld tone og god kultur for at omgås i skolen. Det skal herigennem også bidrage til at forebygge vold både i skolen og senere i livet.

¹ Helweg-Larsen K & Frederiksen, M.L. (red.) (2007): *Mænds vold mod kvinder – omfang, karakter og indsats mod vold*. Minister for ligestilling, SI, København.

Unicef, (2006): *'Behind Closed Doors - The Impact of Domestic Violence on Children'*.

² Korzen, m.fl. (2010): *Vold mod unge i Danmark*, SFI.

Materialets afsæt

Der er to afgørende afsæt for undervisningsmaterialet. Det ene angår barnesyntet; det andet selve voldsdefinitionen.

Undervisningsmaterialet tager afsæt i en forståelse af barnet som voldsudsat, hvis det lever i en familie, hvor der foregår vold, uanset om barnet selv udsættes for den fysiske eller psykiske vold eller oplever den mellem fx forældrene. Det er i sig selv psykisk vold at være vidne til vold mellem forældrene og kan have de samme alvorlige konsekvenser, som hvis volden er rettet direkte mod barnet.

I materialet benyttes begrebet "vold" i en bred definition, der inkluderer alle former for fysisk og psykisk vold. Det kan derfor ikke oversættes med *slå* eller *blive slået*. Begrebet "at slå" omfatter nemlig ikke den forståelse, at den psykiske vold altid er en del af den fysiske vold, samt at den psykiske vold er mindst lige så skadelig. Desuden eksisterer der flere andre former for vold.

Vold er:

- **Psykisk vold** - at blive ydmyget nedgjort, manipuleret, kontrolleret, isoleret, truet, stalket/forfulgt.
- **Fysisk vold** - at blive slået, rusket, smidt med, udsat for kvælningsforsøg, vold med våben eller andre genstande.
- **Seksuel vold** - at blive tvunget til sex, som man ikke ønsker eller har lyst til.
- **Materiel vold** - at få ødelagt eller frataget indbo og personlige ejendele.
- **Økonomisk vold** - at blive nægtet adgang til penge, mad og andre fornødenheder. At blive gældssat mod sin vilje/uden man ved det.

www.dannerhuset.dk

Definition af vold

Vold er enhver handling rettet mod en anden person, og som gennem denne handling skader, smerter, skræmmer eller krænker, og får personen til at gøre noget mod sin vilje eller stoppe med at gøre noget, som personen gerne ville.

[Oversat fra norsk. Psykolog og behandler fra *Alternativ til vold*, Per Isdal 2002].

Undervisningstilgange

Undervisningsmaterialet bygger på tilgange, der giver mulighed for at arbejde med emnerne fælles i klassen, i grupper eller individuelt, afhængigt af lærerens vurdering af klassens og den enkelte elevs grænser, behov og kompetencer.

Den respektive lærer må lægge sit snit afhængigt af klassens sammensætning i forhold til arbejdet med vold i hjemmet. Undersøgelser viser, at kun meget få børn går til læreren med deres problemer. Det er derfor ikke givet, at læreren kender indgående til de hjemlige forhold, og man må som lærer altid være særdeles opmærksom og følsom i tilgangen til arbejdet med vold i hjemmet³. Ingen kan sige sig fri – det kan ske hvor som helst i alle familier; rig som fattig, højtuddannede som lavtuddannede, i etnisk danske familier som i familier med anden etnisk baggrund end dansk. Vilklårene kan altså være vidt forskellige. Ydermere er der ikke nødvendigvis nogle entydige kendetegn hos de børn, der lever i en familie med vold. De kan virke som veltilpassede, og de kan reagere indad- eller udadrettet. Med andre ord er børn, der oplever vold i familien, ligeså forskellige, som alle andre børn.

³ LG Insight (2009): *Børns oplevelse af vold i hjemmet i Københavns kommune*.

Voldsudsatte børn i klassen

Er der børn i klassen, der pludselig begynder at fortælle om oplevelser med vold i hjemmet, skal læreren for elevens skyld lukke beretningen for klassen, og i stedet tage samtalen med eleven alene. Når en elev ønsker at dele sine voldsoplevelser, er det et udtryk for et ønske om hjælp til at håndtere det. Den hjælp skal komme gennem professionelle, som i første omgang er læreren. Konsekvenserne ved spontant at berette for klassen kan være sladder og mobning.

Har man mistanke om, at der udøves vold i hjemmet, er det uhensigtsmæssigt at kontakte forældrene. Situationen kan optrappes og det kan være farligt. Man bør rådføre sig med skolens AKT-lærer, inden man beslutter det videre forløb. (Se også retningslinier "Hvad kan du gøre" s. 4).

Læreren har selvfølgelig et særligt ansvar for at være opmærksom over for de potentielt udsatte børn, når man arbejder med vold i hjemmet. Men at arbejde med vold i hjemmet kræver også følsomhed og respekt overfor de børn, der kender nogen, som oplever vold i hjemmet, de som blot har hørt om det, og for de børn for hvem den slags grusomheder ligger meget fjernt.

Det er derfor vigtigt, at arbejdet med vold i hjemmet foregår i fællesskab, således at læreren kan følge eleverne. Hjemmearbejde er derfor ikke hensigtsmæssigt.

Modarbejde stereotyper

Det er vigtigt at undgå at skabe stereotype billeder af de voldsudsatte og af voldsudøveren, da der som nævnt inden for hver familie kan være stor variation i opvækstvilkår og ressourcer. En måde at udfordre gængse hverdagsforståelser og kvalificere egne og elevers personlige og faglige kompetencer på er at forholde sig kritisk og spørgende til disse.

En tilgang med nuancerede perspektiver på vold, normer, kultur, køn og ligestilling, stiller ofte flere spørgsmål, end den giver svar: *Er der forskellige forventninger til elevernes opførsel, måder at reagere på, vise følelser på – alt efter fx hvilket køn eller etnicitet de har? Hvordan? Er det mere legitimt for*

drenge end for piger at slå? Hvorfor/hvorfor ikke?

En hensigtsmæssig indsats i arbejdet med vold i hjemmet afspejler nuancerede volds-, køns- og ligestillingsperspektiver. Med andre ord er det hensigtsmæssigt at rette et særligt kritisk fokus på stereotype forestillinger, der kan virke som usynlige barrierer for en reel indsats.

Det er indlysende, at dét at være mand ikke forklarer voldelig adfærd. Nok er der flere voldelige mænd end kvinder, men det er langt fra alle mænd, der er voldelige. Maskulinitet og femininitet er ikke biologisk determineret. Der findes en mangfoldighed af femininiteter og maskuliniteter, og det er vigtigt at reflektere over ligheder mellem kønnene, men også over forskelle mellem kvinder indbyrdes og forskelle mellem mænd indbyrdes. Ved at rette fokus mod mulige maskuliniteter hos kvinder/piger og femininiteter hos mænd/drenge og deres relation til vold, vil man i højere grad få fokus på, hvilke faktorer der er i spil.

Det er således vigtigt at modarbejde stereotype opfattelser af mænd og kvinder for bedre at kunne forebygge vold og voldelige handlinger, og for bedre at kunne håndtere voldens konsekvenser efterfølgende.

Kan man se om et barn er udsat for vold?

Der findes en række generelle signaler på vold, som man skal være opmærksom på:

- Fysiske symptomer, fx blå mærker eller sår på kroppen
- Megen sygefravær
- Indesluttethed og mistænksomhed hos barnet
- Undvigende eller afvisende opførsel over for voksne
- Overfladisk relation til venner og legekammerater
- Nervøs og angstfuld opførsel
- Aggressivitet, vrede og tilsyneladende ubegrundede raseriudbrud

Omvendt vil nogle børn, der har været ramt af vold, tilsyneladende være upåvirkede og uden symptomer.

Der er således ikke nogen facitliste med tegn og signaler, og det skal understreges, at der ikke altid er sikre tegn på, at et barn har været udsat for vold.

www.voresansvar.dk

Til lærere - om at spotte et voldsramt barn og den svære samtale

Servicestyrelsen: www.servicestyrelsen.dk og www.voresansvar.dk

Det Kriminalpræventive Råd: www.dkr.dk

Til elever - med særligt behov for hjælp

Børnerådets Børneinfo: www.boerneinfo.dk

Børns vilkår: www.bornsvilkar.dk

INTERVIEW
DANNER

DORTE LARSEN,
FAMILIE- & BØRNERÅDGIVER
ANNE SINDING STEENSBERG,
PSYKOLOG
ANETTE PEDERSEN,
SOCIALRÅDGIVER

Hvad motiverer jer til at arbejde med vold i hjemmet?

En viden om, at man samlet kan være med til at gøre en forskel. At vi er med til at synliggøre barnets og kvindens historie og få italesat volden over for netværket, så flere kan være med til at hjælpe familien. At kunne være med til at formidle omkring vold og den betydning, det har for børn og familierne. At give børnene en platform, hvor de ikke står alene med de oplevelser, bekymringer og tanker, som er en følge af at leve med vold i hjemmet. At se børn der blomstrer op og udvikler deres ressourcer, når de får en oplevelse af, at der er nogle voksne, der tager dem alvorligt, og som hjælper med at bære de oplevelser, som de har haft derhjemme.

Hvad er det første I gør, når I skal tale med et barn, der oplever vold i hjemmet?

Lytter til barnets historie, og anerkender barnet for at dele historien med os. Spørger ind til det, barnet fortæller og gentager det, barnet siger, for både at sikre, at det forstås korrekt, men også så barnet føler sig hørt. Når man har hørt historien, kan man eksempelvis sige: "De ting, som du har fortalt mig, er rigtig voldsomme. Børn må ikke blive udsat for vold. De ting, som du har fortalt mig, bliver jeg nødt til at tale med nogle andre voksne om. Vi skal lave en aftale i morgen, hvor vi snakker sammen igen og taler om, hvad der skal ske".

Hvilke tiltag hjælper børn, der oplever vold i hjemmet?

Det er vigtigt, at kommunen bliver kontaktet, og at der derigennem bliver iværksat støtte til hele familien.

Det er vigtigt, at børnene har en neutral person, som de kan tale med om de oplevelser de har haft. En voksen som kan rumme og holde ud og at høre på dem.

Hvorfor skal man blande sig, når man har mistanke om vold i hjemmet?

- Fordi der er skærpet underretningspligt.
- Fordi vold er dybt skadeligt for barnets trivsel og udvikling.
- Fordi vold har store konsekvenser for barnets videre liv.
- Fordi barnet er uskyldigt i vold og ikke selv kan eller skal tage ansvaret.
- Fordi det er nødvendigt, at nogle voksne påtager sig ansvaret for at stoppe volden.

Hvordan tror I, man kan forebygge vold i hjemmet?

- Udbrede viden omkring volden. Fx holde forældremøde, hvor forældrene får en viden om vold. Foredrag i skolerne fx i indskolingen, hvor man også taler om den opdragelsesmæssige vold. Voldens betydning for børnene. Lave emneuger om volden, så børnene også bliver mere oplyste herom.
- At man får talt med børnene om hvad vold er.
- At man i skolen fx via en handleplan, eller ved første møde i skolen italesætter, at her taler man om alt, også de mere tabubelagte emner. At tale om hvilken indsats man har fx omkring vold, skilsmisser, dødsfald m.m.

Hvad tror I, der skal til for at minimere vold i hjemmet?

- Viden omkring voldens betydning for børnene. De konsekvenser det kan have for barnets udvikling. At vold ikke længere er tabubelagt, men noget man reagerer på med samme alvor, som ved alkoholmisbrug m.m.
- At lærerne, som er dem, der ser børnene dagligt, gør det til en almindelighed at spørge ind til, hvordan går det hos jer (i familien) fx ved de årlige skole/elev samtaler. At læreren også tør spørge ind til familieforholdene.

Krisecentre i Danmark

Der er ca. 45 kvindekrisecentre i Danmark, som tilbyder rådgivning og ophold til kvinder, der har været udsat for vold. 40 af centrene er organiseret under LOKK og rummer knap 270 pladser til kvinder og 325 til børn. To ud af tre centre er døgnåbne, og der er mulighed for telefonisk eller personlig henvendelse.

- Over 2000 kvinder boede på krisecenter i 2010
- Knap 2000 børn boede i 2010 på krisecenter med deres mor
- I 2010 fik krisecentre knapt 15.000 henvendelser

Barlach og Stenager (2011): *LOKK årsstatistik 2010*.

Vold og ligestilling

Vold mod kvinder er, udover at være en straffelovsovertrædelse, også et tegn på manglende ligestilling og respekt mellem kvinder og mænd.

Det skønnes, at ca. 70.000 kvinder i alderen 16-64 år årligt udsættes for fysisk vold - i hjemmet, på arbejdspladsen, gaden og andre steder. Heraf skønnes det, at 32.000 udsættes for grov vold.

I 40 % af det samlede antal voldstilfælde er volden begået af en nuværende eller tidligere partner, hvilket svarer til at ca. 28.000 kvinder i alderen 16-64 år årligt udsættes for partnervold.

Hvert 5. barn vokser op i familier, hvor der udøves vold.

Helweg-Larsen, K. og Frederiksen, M. L. (red.) (2007). *Mænds vold mod kvinder: omfang, karakter og indsats mod vold*. Statens Institut for Folkesundhed, Minister for Ligestilling.

Korzen, m.fl. (2010): *Vold mod unge i Danmark*, SFI.

INTERVIEW

BETTINA POST

FORMAND FOR DANSK SOCIALRÅDGIVERFORENING

Hvorfor tror du, at der er så mange, der ikke underretter, når de har en mistanke om vold i hjemmet?

Jeg ved, fra en undersøgelse som Ankestyrelsen lavede i foråret 09, at der blandt fagpersoner hersker stor usikkerhed om reglerne. Og stor usikkerhed om, hvad der sker, når man underretter. Man ønsker ikke at ødelægge det gode samarbejde med forældrene, og tror, at en henvendelse til kommunen vil skade dette samarbejde. Der er ingen tvivl om, at det ikke umiddelbart betragtes som en kærlighedserklæring af familien, når der underrettes om den, men over tid, er det min erfaring, at vreden – hvis hjælpen kommer – bliver til taknemmelighed over, at der var nogen, der satte gang i den forandring.

Hvad sker der, når kommunens socialrådgivere får en underretning fra en lærer?

Når kommunen modtager en underretning, så oprettes der en sag i kommunen. Hvis underretteren ikke er anonym, sendes der en bekræftelse til vedkommende om, at underretningen er modtaget. Den skal sendes senest 6 hverdage efter, at kommunen har modtaget underretningen. Derefter starter arbejdet med at finde ud af, om der skal gøres en indsats i familien. Det er igen vidt forskelligt, hvad der gøres, det afhænger af indholdet i underretningen. Typisk vil undersøgelsen (det er den såkaldte § 50-undersøgelse) dog starte med, at kommunen henvender sig til de forældre, underretningen vedrører, og indkalder til et møde eller varsler et hjemmebesøg.

Hvilke tiltag kan der iværksættes fra kommunens side?

ServiceLOVEN rummer mange af muligheder for foranstaltninger. I § 52 er de alle sammen oplyst, lige fra konsulentbistand over praktisk og pædagogisk støtte i hjemmet til udpegning af en personlig rådgiver til barnet og anbringelse med og uden tvang. Foranstaltning nr. 10 er en åben invitation til at finde på løsninger, som ikke står beskrevet, hvis det er det, der skal til. LOVEN siger, at man skal vælge den mindst indgribende relevante foranstaltning.

Hvilke råd kan du i den efterfølgende proces give til læreren i forhold til at skulle håndtere en voldsudsat familie?

Mit råd er, at lærere, såvel som alle andre fagpersoner, der er i berøring med familier, som har problemer, skal holde hovedet koldt og hjertet varmt. Lad være med at overfokusere på problemerne, lad være med at blive stresset over ikke lige at kende alle de psykologiske teorier om, hvad det gør ved børn og voksne i familien, at de har (haft) dette mønster. Vær i stedet opmærksomt til stede, hold øje med om børnene ser ud til at trives igen, og stå gerne til rådighed med samtaler eller hjælp til at finde frem til hjælpen i kommunen, hvis der stadig er brug for det. Kun hvis volden ser ud til at genopstå eller fortsætte, skal læreren træde i karakter ved dels at tale om det og dels fornyet henvendelse til socialrådgiveren i kommunen.

§ 50 -undersøgelse

Når det må antages, at et barn eller en ung har brug for særlig støtte, er den kommunale myndighed forpligtet til at undersøge barnets eller den unges forhold nærmere. Hensigten med undersøgelsen er at skaffe et grundlag for at vurdere, om et barn eller en ung og familie har behov for en social indsats, der kan afhjælpe problemerne og medvirke til at skabe sammenhæng og kontinuitet i barnets eller den unges liv. En § 50-undersøgelse er således fundamentet for den sociale indsats.

www.anbringelsesreformen.servicestyrelsen.dk

INTERVIEW

Kenneth Reinicke

MANDEFORSKER

Hvorfor er vold i hjemmet omgærdet af tabu?

Vold berører nogle intime relationer mellem mænd og kvinder og er dybt inkorporeret i kultur og traditioner. Der eksisterer en slags dobbelttabu omkring vold. På den ene side skal volden ikke forekomme, og på den anden side, når volden forekommer, skal den ikke fortælles. Der er ofte et ensidigt billede af komplicerede forhold i voldsramte familier. Der er mere politisk fokus på gadevold, som ofte diskuteres på sensationel vis med fokus på strengere straffe.

Hvordan kan man modarbejde tabuiseringen af vold?

Nogle af de budskaber der kommer fra psykologer og terapeuter er, at der naturligvis skal ses meget alvorligt på volden, men at det samtidigt også er vigtigt at "menneskeliggøre" volden. Den voldelige mand skal ses som et menneske og ikke som et monster. Samfundet skal så at sige være i stand til at rumme den voldelige mand, som det selv har produceret. Det er meget vigtigt at sammenkoble de psykologiske forklaringer på vold med de bredere kulturelle forklaringer på maskulinitet. Hovedprincipperne i arbejdet med mænd som udøver vold i familien er, at der skal fokuseres på volden, på voldens ansvar, på voldens sammenhæng og på voldens konsekvenser.

Hvilke betydninger har (forventninger til) køn i forhold til vold?

Mænds vold skal ses i sammenhæng med værdier, som er knyttet til de dominerende manderoller. Problemet med at sætte fokus på mænds aggressive handlinger er, at mænd også bliver belønnet for adfærden i andre sammenhænge. Fejringen af mænds vold i film og sport er meget udbredt. Mænds aggressive adfærd bliver således ofte blåstemplet. Der kan spores en sammenhæng mellem dominerende former for mandlighed og voldsudøvelse. Mænds vold skal således ses i sammenhæng med værdier, som er knyttet til "normale" mænd. En problematisering af manderollen er nødvendig for at bekæmpe vold. Det er derfor vigtigt ikke at foretage generaliseringer af menneskelig vold og aggression uden at inddrage spørgsmålet om køn.

Internationale perspektiver

Hver tredje kvinde i verden bliver i løbet af sit liv slået, voldtaget eller på anden måde misbrugt.

I 14 lande i verden kan mænd få strafnedsættelse eller helt undgå straf, hvis de begår vold mod eller myrder en kvinde for ærens skyld.

Amnesty International (2004): *It's in our hands - Stop violence against women.*

INTERVIEW

INGRID LETH

LEKTOR I KLINISK BØRNEPSYKOLOGI

Hvad skal der til for at forebygge vold i hjemmet?

Det handler om at være en god opdrager – om at aktivere potentialet for at blive en god forælder. Hvis man ikke har det, fordi man selv er opvokset i et voldeligt miljø, må man lære at gå nye veje i opdragelsen.

Udover at imødekomme socioøkonomiske barrierer, som kan belaste den enkeltes overskud, må forebyggelsen ligge i uddannelse. Uddannelse i alternative løsninger til vold. Det være sig undervisning og træning til familier med små børn. Eller åbenhed, aftabuisering og undervisning gerne allerede i folkeskolen.

Kan der trækkes tråde mellem vold og mobning i skolen?

Mobning kan kaldes *social vold* (jvf. Helle Rabøl). Og på den måde kan mobning fungere voldeligt. Kommer man fra en familie, der er vant til at bruge psykisk vold for at kontrollere ved hjælp af afvisninger, ydmygelser m.m., så er det måske i højere grad en handlemulighed. Mobberen har ofte lav selvfølelse, og har derfor brug for at hævde sig og score billige point. Det gøres ofte ved, at ét individ udnævnes til nedrakning, for at andre kan føle fællesskab. Men der er mange forskellige sociale og psykologiske mekanismer på spil, når det angår henholdsvis mobning i skolen og vold i hjemmet.

Hvordan spiller kulturelle betydninger (i bred forstand) ind i forhold til vold i hjemmet?

Kulturelle normer har meget at skulle sige, idet disse ofte legitimerer handlinger. Hvis man kommer fra et land – fx Frankrig, hvor det er lovligt at slå sine børn, så er vold en legitim måde at opdrage på.

I Danmark blev revselsesretten ophævet i 1997 med ønsket om at fremme det princip, at man ikke slår børn, fordi det er moralsk imod de værdier, vi i Danmark forsøger at efterleve. Det var med et lille flertal, at revselsesretten blev ophævet – ikke mindst fordi mange mennesker hæger om retten til privatlivets fred. Men når det gælder vold mod børn, er der ikke noget der hedder privatlivets fred.

Mange mennesker, der kommer til Danmark fra andre lande, ønsker at tage deres kultur med og bruge den. Og i nogle kulturer er det udtryk for god børneopdragelse at slå, og ikke mindst at børnene lyster.

Det er derfor rigtig godt, at Børnerådet har oversat en informationsfolder til 6 fremmedsprog om afskaffelse af revselsesretten, som informerer om, at det er forkert og ulovligt i Danmark at slå sine børn, og at der findes alternativer til en voldelig opdragelse.

Hvilke forskelle er der på konsekvenser af såkaldt opdragelsesvold og vold i hjemmet?

Det er altid forkert og ulovligt at slå – og det er skadeligt for børn at vokse op i familier med vold. Børn, der oplever revselse – eller opdragelsesvold – som en del af deres hverdag, og som mange benyttede sig af i opdragelsen af deres børn tidligere, lider mindre overlast end børn, der lever i en familie, hvor volden er uforudsigelig. Volden er stadig skadelig, men skellet går mellem om barnets daglige liv er forudsigeligt og derved mere trygt – eller uforudsigeligt.

Impulsive forældre, der selv har været udsat for vold i barndommen, har ofte lav selvfølelse og opfatter tit andre folk truende og reagerer derfor på den mindste anledning. Den psykiske vold – der også ligger i uforudsigeligheden – er den mest skadelige. Og den fysiske vold optræder aldrig uden den psykiske vold.

Hvad efterlader volden barnet med?

Hvad enten volden er rettet mod barnet eller en anden i hjemmet – er barnet altid voldsudsat på grund af de opvækstbetingelser, som volden skaber. Volden skaber angst og usikkerhed og hæmmer indlæring, fordi man ikke tør eksperimentere og afprøve muligheder mentalt. Volden åbner den aggressive vej for børn, og børnene lærer, at den største har ret til at slå de mindre, og at konflikter løses med vold.

INTERVIEW

SUSIE ÅGESEN

KRIMINALASSISTENT

Hvad gør I i politiet, når I får henvendelser om vold i hjemmet – hvad er en typisk procedure?

Det kommer an på, om politiet bliver kaldt ud i hjemmet, eller om en af parterne kommer ind til os og foretager en anmeldelse. Men oftest skal der lige dannes et overblik over, hvad der er sket. Det er oftest en kvinde, der anmelder volden, og hun får lov at fortælle og komme ud med det hele. Mange gange er det ikke kun den episode, der har givet hende anledning til at komme og anmelde, men mange års voldeligt samliv, der bliver åbnet op for.

Politiet har pligt til at indlede en efterforskning, når der er rimelig formodning om, at noget strafbart er foregået.

Derfor bliver der som det første indledt afhøringer af alle parter, typisk af anmelderen meget grundigt. Dernæst evt. vidner og den evt. sigtede i sagen. Der er flere regler undervejs, der skal overholdes. Fx beskikkelse af advokater, formelle oplysninger om regler i retsplejeloven, som fritager familie-medlemmer i at vidne osv. Hensyn til evt. mindre-årige børn og børn der var hjemme, mens det skete og underretning til de sociale myndigheder.

Hvis der er spor, der kan sikres, skal dette foretages. Altid lægeundersøgelse af den forurettede og optagelse af den forurettedes skader. Sikring af evt. våben fra hjemmet, knive, køkkenredskaber, ledninger eller andet, der er blevet brugt under

volden, eller der er blevet brugt til at true med. Som udgangspunkt skal politiet have samtykkeerklæringer fra parterne, når der skal indhentes lægelige oplysninger. Der er forskellige muligheder til foretagelse af dette, hvis parterne nægter at medvirke.

Under en efterforskning af vold i hjemmet er det meget vigtigt at give vejledning til parterne om, hvilke rettigheder og muligheder for hjælp, de har. Det er ofte en meget sårbar person/kvinde (med børn), der er involveret. Derfor vejleder vi grundigt om muligheden for erstatning, bistandsadvokat, offerrådgivningen og henviser til et kvindekrisecenter – eller vi tager kontakten.

I grove tilfælde bliver der også rådgivet om alarmtelefon og evt. administrativ fjernelse af manden i hjemmet eller midlertidig forbud om ophold på hjemadressen til manden.

Har politiets indsats ændret sig i forhold til, når der opstår vold i hjemmet?

Både ja og nej: Ja, vi lytter mere til anmelderen og dennes ønsker i dag, end vi gjorde tidligere, især når der er fælles børn i hjemmet. Man tænker mere på at få løst problemerne og få lavet aftaler, så det ikke altid ender i en magtkamp om børnene. Kvindene er blevet stærkere og kan godt se et liv uden den voldelige mand. Men man kan også forestille sig et samarbejde med den voldelige mand om samvær med børnene. Det er ikke kun et spørgsmål om at få den voldelige mand i fængsel.

Nej, vi har nogle gange så travlt, at vi bare optager anmeldelsen og henviser til krisecenter, fordi det er der, kvinden kan få den bedste hjælp til at komme videre. Og vi har mange uerfarne og dårligt rustede betjente, der ikke magter at vise særlig omsorg i afhøringsituationerne.

Hvad har ophævelsen af revselsesretten betydet for jeres indsats?

Vi gør mig bekendt ikke nogen indsats på det område. Der er det typisk skolerne, der underretter, og vi tager derefter oftest en snak med de involverede forældre og følger op på, den indsats kommunen har gjort over for den voldsudsatte familie.

Hvilke typiske problemer kan man støde på, når man skal hjælpe en familie, hvor der udøves vold?

Tillid til at de tror på, at det kan hjælpe at anmelde sig udsat for vold. At de ikke skal finde sig i en sådan behandling. Det kræver ofte lange samtaler at få overbevist en kvinde om, at hun ikke skal trække anmeldelsen tilbage. Problemet kan også være at køre en sag, hvor kvinden pludselig ikke vil medvirke alligevel. I "milde" voldssager kan retten ikke tvinge kvinden til at vidne.

Man kan også selv få følelsen af, at man sidder og ødelægger en familie, eller at man spilder tiden, fordi kvinden pludselig synes, at det er synd for manden eller børnene. Nogle gange kan man godt forstå, at de ikke orker det. Det er jo typisk ikke

familier med meget overskud at give af. Der skal jo mange gange ske en opbrydning af familien: flytning, skole- og institutionsflytning, pengeproblemer, trusler fra den anden part osv.

Hvorfor skal man blande sig, når man har mistanke om vold i hjemmet?

Først og fremmest pga. børnene! Pga. alle de børn med tomme blikke, der har oplevet det så mange gange.

Der skal placeres et ansvar, og nogen skal sørge for, at vold får konsekvenser. Det er ikke et liv for børn at leve i sådanne utrygge rammer. Det er straks sværere at hjælpe kvinden til at se, at det er helt galt at finde sig i et voldeligt samliv år efter år. Men det er forsøget værd.

Har du nogle personlige oplevelser med, at politiets indsats har hjulpet?

Jeg har set kvinder blomstre op, når de har boet et stykke tid på et krisecenter eller væk fra manden. Man kan se, de er blevet gladere og friere personer, og de føler, at de har taget ansvar for deres egen situation.

Men jeg oplever oftest, at mit arbejde begrænser mig i form af tidspres, at jeg ikke får at vide, hvordan sagen er endt, eller hvordan det har hjulpet i den enkelte situation. Der bliver ikke fulgt op, når først sagen er afleveret eller af andre årsager er henlagt.

Hvad tror du, der skal til for at minimere vold i hjemmet?

- At politi eller kommunen har været i kontakt med en familie og fortalt, at børn kan omgås og opdrages uden vold. Volden stopper, når de ved, der bliver holdt øje.
- At undervise i hvordan vold i familien traumatiserer mennesker, og hvordan de reagerer. Og hvor sårbare nedgjorte kvinder er og derfor ikke kan tage ansvar for sig selv og deres børn.
- At politiet altid tager børn alvorligt, når børnene kommer og fortæller, og at politiet forsøger at informere børnene om, hvad der skal ske.

INTERVIEW

NAVN: MARIA ERIKSSON

STILLING: LEKTOR I BØRNE- OG
UNGDOMSVIDENSKAB

Hvad er vold?

Våld är att missbruka makt och att kränka en annan människas integritet; fysiskt, sexuellt eller psykiskt.

Er der nogen former for vold, der er værre end andre?

Det är klart att när människor som man står nära utövar våld eller utsätts för våld, så är det värre, jämfört med när det handlar om människor man inte känner. Samtidigt är det här en svår fråga att svara på, för de som är utsatta för våld kan uppleva det på olika sätt, och det som upplevs som värst av den som är utsatt är kanske inte det som andra människor tror är så illa. Till exempel kan det vara så att vuxna inte tycker att det är så farligt när ett barns pappa säger till mamman att "jag ska döda dig din hora", för att de vuxna utgår från att han inte kommer att göra så, men jag som är barn kan uppfatta det som att han faktiskt menar det han säger, och gå omkring hela tiden och vara rädd för att det ska hända. Barn som upplevt våld hemma – ofta handlar det om att pappa slår mamma och barnen – har ibland sagt att det att ligga vaken på kvällen i rummet bredvid och höra våld mot mamma, eller att vara i samma rum och se våld mot mamma, kan kännas värre än att själv bli slagen, för när man själv blir slagen vet man i alla fall hur farligt det är (hur ont det gör), men när man till exempel bara hör, så kan det låta jättestarkt och man kan bli väldigt rädd. Något annat som kan vara svårt är när man blir utsatt för sexuella övergrepp, för det är inte säkert att man vet hur man ska beskriva vad

man har varit med om, och det kan också kännas väldigt pinsamt att prata om, så då kan det vara väldigt svårt att tala om för någon att man blivit utsatt, och svårt att be om hjälp. Det är egentligen den som är utsatt för våld som själv vet bäst vad som är värst för just henne eller honom.

Hvorfor må man ikke udøve vold mod andre mennesker?

Det är en grundläggande mänsklig rättighet att få sin kroppsliga och psykiska integritet respekterad, och inte bli utsatt för våld. Staten har ett ansvar för att skydda alla människors rätt till ett liv utan våld. Om det inte finns tillräckligt bra lagstiftning, om det inte finns tillräckligt med resurser för hjälp till utsatta, om yrkespersoner inte får tillräckligt med utbildning om de här frågorna, och så vidare, så tar staten inte sitt ansvar. Då lever landet heller inte upp till de internationella överenskommelserna om att skydda mänskliga rättigheter, exempelvis i FNs konvention om barnets rättigheter och FNs deklARATION om avskaffandet av våld mot kvinnor.

Hvordan kan man modarbejde den tabuisering, der er omkring vold i hjemmet?

Den enda vägen är att prata om våldet, att göra det synligt. Här tror jag det är viktigt att inte bara prata i sammanhang som i hälso- och sjukvården och hos socialtjänsten, utan också på skolor, arbetsplatser och i media.

Hvilke mønstre næres vold af?

Som jag skrev ovan: I våra samhällen tänker vi oss gärna att hemmet är en trygg plats, att intima relationer mellan män och kvinnor är harmoniska och att alla vuxna ser till barns bästa. Särskilt när vi tänker på barndomen utgår vi från att den bör vara bra, och därför tror vi gärna att den är det också. Men våra samhällen är inte så harmoniska som vi föreställer oss. Våld i hemmet blir möjligt genom föreställningar om män och kvinnor, och om vuxna och barn, som får mäns makt över kvinnor, och vuxnas makt över barn, att framstå som något "naturligt". Våld är ett extremt uttryck för en sådan ojämlikhet: en man som utövar våld kan använda föreställningar om att han har "rätt" att bli svartsjuk och arg på "sin" kvinna för att rättfärdiga våldet; en förälder som slår sitt barn kan använda föreställningar om att "barn ska veta sin plats" och att vuxna bör uppfostra barn för att rättfärdiga våldet. Det är sådana föreställningar som är en viktig del av förklaringen till att när det handlar om våld som är allvarligt och utövas systematiskt så är det oftast män som misshandlar kvinnor, och vuxna/föräldrar som misshandlar barn, inte tvärtom. Om omgivningen dessutom inte reagerar, och en man eller förälder som utövar våld kan "komma undan med det", så bidrar det till att upprätthålla våld. Samma sak om omgivningen lägger ansvaret på den utsatta kvinnan eller det utsatta barnet: "om hon inte hade varit så provocerande...", "om barnet inte hade varit så svårt att hantera...", så upprätthåller det också våldet. En viktig och intressant fråga som forskningen inte riktigt har något bra

svar på ännu, är varför vissa män och vissa föräldrar/vuxna inte använder våld, när vi nu tycks leva i ett samhälle där både män och vuxna/föräldrar verkar kunna utöva ganska mycket våld utan att någon runt omkring reagerar.

Hvilke betydninger har den sociale arv?

Å ena sidan vet vi idag att de barn som ser och hör en förälders våld mot den andra föräldern, eller själv blir utsatt för våld, kan ha stora problem också som vuxna. En hel del män som använder våld i nära relationer har till exempel själva upplevt våld i sin barndom. Å andra sidan är det många flickor och pojkar som växer upp med våld, som lyckas skapa sig ett liv utan våld som vuxna. Bara för att man har upplevt våld som barn är man inte förutbestämd till att själv använda våld, eller utsättas för våld, i sitt vuxna liv. Även om man kan se vissa samband mellan barndomsupplevelser och problem senare i livet när man tittar på en grupp människor, så är sambanden komplicerade och för den enskilda pojken/mannen eller flickan/kvinnan kanske man inte kan se något "dåligt socialt arv" alls. Dessutom är det en hel del personer som inte har upplevt våld som barn, som ändå har detta problem i vuxen ålder. En förklaring till det är att både barn som upplever våld hemma, och barn som slipper den typen av upplevelser, växer upp i samma kultur: de delar föreställningar om hur heterosexuella parrelationer ska se ut, vilka "rättigheter" män kan ta sig i förhållande till "sin" kvinna, föreställningar om vuxna och barn, och så vidare.

Globalt perspektiv

EU har indsatsområdet 'vold mod kvinder'. I Beijing-handlingsplanen er vold mod kvinder defineret som enhver kønsrelateret voldshandling, der resulterer i eller kan antages at medføre fysisk, seksuel eller psykisk skade for kvinder, inklusive trusler om sådanne handlinger, tvang eller vilkårlig frihedsberøvelse, hvad enten det sker offentligt eller privat.

Helweg-Larsen, K. & Frederiksen, M.L. (red.) (2007). *Mænds vold mod kvinder – omfang, karakter og indsats mod vold*. Statens Institut for Folkesundhed, Minister for Ligestilling.

01
SPROG
OG
VOLD

Intro til temaet

De fleste af os forstår ordet "vold" som en fysisk magt man bruger, for at skade andre. For bedre at forstå vold som fænomen, påpeger forskning⁴:

1. At voldsbrug oftest ikke indbefatter et ønske om at skade andre, men et forsøg på at genvinde magt og kontrol.
2. At det er vigtigt at bruge ordet "vold" hyppigere, for det er først, når vold italesættes som vold, at det bliver muligt at få øje på volden og reagere på den. Hvis ikke vold italesættes som vold, kan man komme til at bagatellisere og legitimere volden.
3. At fysisk vold er ét af flere handlingsalternativer, som kan kaldes vold. Oftest taler man i alt om mindst fem karakteristika:
 - Fysisk vold
 - Psykisk vold
 - Seksuel vold
 - Materiel vold
 - Økonomisk vold

Under disse kategorier ligger også opdragelsesvold. Opdragelsesvold handler heller ikke kun om fysiske handlinger eller om bevidst at skade nogen (børnene), men udføres ofte med den hensigt at "få børn på rette vej". Men ligesom fysisk afstraffelse er skadelig og kan skabe angst og usikkerhed, kan psykisk vold som at ignorere barnet, true det eller andre sanktionsformer have lignende konsekvenser.

På trods af at det siden 1997 har været forbudt at slå børn i Danmark (jvf. Forældreansvarsloven i elevbogen s. 48) forekommer opdragelsesvold stadig. Undersøgelser viser, at 19% af skolebørn har været udsat for vold i hjemmet⁵. Altså er ca. hvert 5. barn i skolen voldsramt.

Hvordan vold defineres, og efter hvilke kriterier, er et kompliceret spørgsmål, og der kan være flere gode grunde til at have forskellige definitioner. Men i skolesammenhæng kan det være en vigtig øvelse at begrebsafklare vold for at blive klogere på, hvornår der er tale om vold (se fx Per Isdals definition s. 16 i elevbogen).

Et kritisk blik på sproget kan i den henseende bidrage til, at volden ikke bagatelliseres, og til at nuancere og præcisere elevernes egne begreber og værdier, som de almindeligvis knytter til vold. Arbejdet med sproget kan lede til opmærksomhed på, at der - udover kropslige grænser - også er sproglige grænser, hvad angår andres og egne handlinger. Den enkelte elev kan herigennem få redskaber til at agere og reagere nuanceret på omverdenen.

Sprog kan også bruges til vold ved at nedgøre og true et andet menneske. Elevernes brug af det såkaldte "foksprog" (der betegner et seksualiserende, krænkende og voldeligt sprog) er derfor yderst relevant at sætte fokus på. Foksprog bygger på nedvurderende ord og udtryk som: "luder", "hore" eller "bøsse" eller trusler som "jeg knepper din mor" eller "jeg smadrer dig", og sproget kan derved også forstås som overgreb eller regulære krænkelser, og ikke kun som moderne, unge og legitime sproghandlinger.

⁴Råkil, M. (red.) [2002]: *Menns Vold Mot Kvinner*. Universitetsforlaget 2002.

⁵LG Insight [2009]: *Børns oplevelse af vold i hjemmet i Københavns kommune*.

Gennem samtalen om foksprogets magt i forhold til sociale kategorier som køn, etnicitet og seksualitet skærper eleverne endvidere opmærksomheden på, hvordan talemåderne adskiller sig fra hinanden, og hvorfor. Det er oftest drenge, der udsættes for homofobiske eller seksualiserede skældsord men primært piger er genstand for kønsdiskriminerende foksprog⁶.

? Læs uddraget fra novellen. Hvad handler det om?

Tre drenge fra Andreas' klasse kommer spændende. "Jeg smadrer jer!" Det er Nikolaj. "Jeg smadrer jeres fucking hoveder!" Han griner højt og truer ad Ali og Jonas, som har taget hans taske. "I får bank," råber han. Jonas og Ali løber af sted med tasken. De råber og kaster tasken frem og tilbage imellem sig. Andreas lukker vinduet og går hen mod sin plads. Han har ondt i maven.

Uddraget af novellen skal spore eleverne ind på, at vold kan være andet end fysisk vold, og at sproglige handlinger kan være voldelige.

? Kan sprog være voldeligt? Lav en liste med talemåder om vold - og vurder fra 1 til 10, hvor 1 er lidt krænkende og 10 er meget krænkende.

Drengene fra Andreas' klasse løber efter hinanden og bruger såkaldt foksprog eller krænkende sprog med ord om vold. De bruger også kropssprog, der signalerer noget om vold. Men de handler ikke voldeligt, og de virker ikke kede af det.

Øvelsen skærper blikket på, at sprogbrug alt efter konteksten kan opleves forskelligt, og at sprog altså kan være voldeligt, smerteligt og ubehageligt. Eleverne skal vurdere, hvilken betydning sprog med voldelige udtryk har. Eleverne skal derigennem få større fornemmelse for, at ordene ikke bare er tomme ord, men at talehandlinger og kropssprog også kan have konsekvenser.

Læreren kan stille følgende spørgsmål: Hvor mange talemåder/ord om vold kender I fx "I får bank!"? Hvor kender I dem fra? Er nogle ord eller talemåder

mere alvorlige end andre? Handler nogle af talemåderne om køn? Eller seksualitet? Eller race/ etnicitet? Hvis de gør, hvilken betydning har de så for ham/hende, der udsiger ordene, og ham/hende ordene er rettet mod? Gør ordene noget ved jer?

? Ofte bruger vi ord med flere medbetydninger.

Forklar betydningerne:

Øvelsen viser, hvordan enkelte ord med relation til vold bruges i overført betydning i gængs tale. Ordet "husspektakler" skiller sig lidt ud, da det egentlig er en forældet kategorisering af partnervold eller vold i hjemmet. Det er ikke mindst forældet i forhold til den indirekte henvisning til, man ikke blander sig i, hvad der foregår bag hjemmets fire vægge og derfor heller ikke benævner det direkte. Ikke desto mindre bliver begrebet stadig benyttet i bl.a. politirapporter og -statistikker, og man kan derfor diskutere om brug af begrebet "husspektakler" medvirker til at uskadeliggøre eller bagatellisere voldshandlinger?

1683 Ophævelse af ægtemandens revselsesret

Danske Lov vedtages. Det indebærer blandt andet, at ægtemandens revselsesret over sin hustru ophæves, men vi skal helt op til 1933, før voldtægt inden for ægteskabet blev gjort kriminelt. I dag kan straffen for voldtægt stadig nedsættes eller frafalde, hvis parterne er gift".

www.kvinfo.dk

? Tegn fire ansigter med tale- og tænkebobler.

To af ansigterne skal sige det samme, men tænke noget forskelligt. De andre to skal sige noget forskelligt, men tænke det samme. Hvordan kan man vide, hvem der mener hvad?

Tegningerne med tale- og tænkebobler synliggør, hvordan man kan benævne noget forskelligt, selvom man mener det samme – og at man kan benævne noget ens, selvom man mener noget forskelligt. Der

⁶ Jf. Christensen, B. (2004). Kronik: Verbal vold. Børns vilkår.

kan være mange forskellige virkeligheder. Betydningen kan kun afgøres af den situation og kontekst, man befinder sig i. Men det kan ind imellem være svært at aflæse en situation og vide, hvilken betydning man skal tillægge den. Derfor er en vigtig pointe for eleverne at være opmærksom på, hvorvidt deres sprogbrug er hensigtsmæssigt, og om man hhv. bliver forstået/opfattet rigtigt eller har forstået/opfattet andre rigtigt.

Fx kan ytringen "Du er da for fed!" både siges og opfattes meget forskelligt afhængig af situationen. Det kan være henholdsvis en konstaterende kritik, compliment eller ironisk nedladende kommentar om, at man ikke bryder sig om den anden. Mimik, gestik og andre kulturelle koder bidrager til at afsende og modtage det tilsigtede efter hensigten.

Af samme årsag kan skriftlig kommunikation som mail, sms eller chat ofte misforstås, da der af naturlige grunde udelades al den kommunikation, der ikke er verbal. Et forsøg på at imødekomme dette problem er brugen af smileys og andre tegn og symboler.

Definition af vold

Vold er enhver handling rettet mod en anden person, og som gennem denne handling skader, smerter, skræmmer eller krænker, og får personen til at gøre noget mod sin vilje eller stoppe med at gøre noget, som personen gerne ville.

(Oversat fra norsk, Psykolog og behandler fra Alternativ Til Vold, Per Isdal 2002).

? Vold er et begreb, de fleste kender, men det er ikke sikkert, vi forstår det ens. Læs en beskrivelse af vold.

Per Isdals definition er en bred og kompleks voldsdefinition, som fokuserer på handlingen i sig selv og på handlingens konsekvenser, og ikke kun på handlingens hensigt. Forståelsen af vold udvides fra fysiske handlinger til alle typer handlinger, der påvirker andre personer, ved at de fx påføres smerte, skræmmes eller krænkes. Definitionen åbner for en større diskussion om vold, og hvor grænsen går.

? Hvad er vold? Diskuter i klassen, hvor I synes, at grænsen går.

Elevernes egne holdninger og værdier skal komme til udtryk. Diskussionen skal også komme omkring, hvad det vil sige at være *grænseoverskridende*, både ift. sig selv og andre. Eleverne ved, hvad fysisk vold er, hvorimod psykisk vold kan være sværere at forstå omfanget og konsekvenserne af. Herunder gælder også vedvarende chikane over sms og chat, såkaldt cybermobning.

Det er vigtigt, at svarene også relateres til lovgivningen på området. I den forbindelse skal det tydeliggøres over for eleverne, at såkaldt opdragelsesvold ikke er lovlig i Danmark (jvf. bl.a. Forældreansvarsloven, se s. 48 i elevbogen).

? Se på eksemplerne ovenfor igen. Hvad er psykisk vold, og hvad er fysisk vold?

Krænkende handlinger såsom trusler, ignorering m.m. kan være psykisk vold. Det er også psykisk vold, hvis forældre slås, mens barnet ser på det – eller hører det gennem væggen.

? Bokseren Mikkel Kessler siger: "Elsk din kæreste ordentligt". Hvad mener han med det?

Mikkel Kessler er professionel bokser og ambassadør for Danner. Han bruger sig selv og sin profession til at vise, at vold er forkert. I boksning er der et lige magtforhold og forudsigelighed – begge parter er indforståede med spillets regler (hvilket gør boksning til en sport, og ikke vold. Vold defineres netop ud fra ulige magtforhold og uforudsigelighed). Ift. Mikkel Kesslers udsagn om, at man skal elske sin kæreste ordentligt, kan eleverne diskutere begreberne: Magtforhold, forudsigelighed, ligestilling og respekt.

Kun til lærerens information ses nedenfor statistik over former for psykisk vold, som børn udsættes for.

	0-6-årige	7-12-årige	13-17-årige
Nedværdigende eller ydmygende tiltale/omtale	45	63	73
Trusler mod barnet selv	33	37	46
Trusler mod moderen eller søskende	41	50	40
Indespærring	14	13	9
Ignoreres	26	32	28
Forfordeles	10	16	19
Andet	24	9	13
Ved ikke	7	9	9

Tabel 29. Former for psykisk vold, som barnet har været udsat for. Fordelt efter aldersgrupper. I procent.

(Der er mulighed for at sætte kryds i flere kategorier, og procenterne summer derfor ikke op til 100). Børjesson, E. (2008): *Børn på krise-center*. LOKK børnestatistik 2008. Servicestyrelsen.

Det ses af tabellen, at det varierer, hvilken aldersgruppe, der er mest udsat for de forskellige former for psykisk vold. De ældste børn i alderen 13 til 17 år oplever oftest nedværdigende eller ydmygende tiltale eller omtale, trusler mod sig selv og at blive forfordelt. Børnene i alderen 7 til 12 år oplever oftest trusler mod moderen eller søskende samt at de ignoreres, mens de yngste børn i alderen 0 til 6 år oftest oplever indespærring.

Der er ikke markant forskel på formen af den psykiske vold i fht. køn, ligesom der heller ikke er markant forskel på den psykiske vold, ift. om barnet vokser op i en dansk familie eller en ikke-dansk familie.

? Hvordan kan man lære at sætte grænser og forstå andres? Lav "sayings" som på billedet.

Nogle børn og voksne er bedre end andre til at sætte egne grænser og læse andres. Når man sætter grænser, handler det om at være bevidst om egne værdier, følelser og behov - og kunne sige til og fra på en hensigtsmæssig måde. Men at blive bevidst om og vise både fysiske og psykiske grænser kan være en vanskelig opgave.

Tal med eleverne om billedet. Hvad står der på værket? Hvad betyder det? Hvorfor skriver Gardar Eide Einarsson sådan? Eleverne kan lade sig inspirere af den norske kunstners "sayings" og på lignende vis formulere og visualisere deres bud på, hvornår og hvordan man kan sætte grænser.

? Følelser kan udløse voldsomme reaktioner.

Spil en situation om følelser og grænser

Vold er som regel ikke en tilfældig handling, der udspringer af, at voldsudøveren har mistet kontrollen. Voldsudøveren har altid et ansvar for volden, idet han/hun altid har et alternativ til vold. Øvelsen fokuserer på, at måden man håndterer sine følelser på, og måden man reagerer på, kan udspringe af, hvad man har af personlige og sociale ressourcer og kompetencer og indlærte handlemåder. Det handler derfor om at have kendskab til alternative måder at handle på, således at man har mulighed for at reagere hensigtsmæssigt for sig selv og andre. (se også interview med psykolog og behandler Jacob Fogh s. 10 i elevbogen).

Eleverne skal arbejde med korte rollespil om følelser, grænser og gode reaktioner. Rollespil er en god måde at konkretisere vanskelige dilemmaer og situationer, og det træner eleverne i at tage stilling og handle i situationer, som de selv kan komme i. De inddeles i grupper, som hver skal lave et rollespil, der varer højst 2-3 minutter. Alle i gruppen behøver ikke at spille en rolle, men alle skal deltage i idéudviklingen.

Efter rollespillene kan klassen i fællesskab tale om:

- Hvad handlede situationen/situationerne om? Hvordan kunne man se, at grænserne blev overskredet?
- Hvilke muligheder for handlinger var der i rollespillene? Hvordan reagerede karaktererne på, at deres grænser blev overskredet? Var det en god måde at reagere på? Hvad kunne de ellers have gjort?
- Hvilke elementer i rollespillene var genkendelige for dem? Handlede de om noget, som mange oplever?

Når man skal arbejde med elevernes grænsesætning, kan det være væsentligt at tale med dem om fysiske grænser. Fysiske grænser ift. dem man kender, men ikke er intime med – som fx ens lærer og ens klassekammerater vil ofte være, hvad der svarer til en armslængde. De mennesker man har et tættere forhold til, som fx ens forældre eller ens

Ca. 82 % af mænd, der udøver vold, har selv oplevet vold i barndommen.

Dialog mod vold: www.dialogmodvold.dk

Det Kriminalpræventive Råd: www.dkr.dk

bedste venner vil man ofte have en anden og mindre fysisk grænse med. Vær opmærksom på elevernes forskellige grænser i denne øvelse, således at ingen elever føler, de overskrider deres grænser.

? Hvordan kan man forstå vrede, og hvordan kan man handle hensigtsmæssigt?

Det er oplagt at tale med klassen om følelsen af at blive irriteret. Det er en gængs og legitim følelse, der derfor ikke altid bliver nuanceret og kan have uhensigtsmæssige konsekvenser.

At blive irriteret er en følelse, og hvordan man håndterer følelsen er et valg, såvel som håndteringen af andre følelser er. Det kræver dog, at man har et register at vælge imellem. Tal om, hvem der kan blive "irriteret" over og "provokeret" af hvad og hvornår. Og hvordan kan man vurdere, om det er ok at lade sig irritere?

? Tag på forvandlingsrejse: Rejs til et sted, hvor der ikke findes nogen former for vold. Hvad skal der mon til for at skabe en verden uden vold?

Eleverne skal på baggrund af deres viden og refleksioner skabe et miljø, som appellerer til ikke-vold. Eleverne skal mentalt forestille sig de faktorer, der kan minimere voldelige miljøer og forstærke anti-vold. I den forbindelse kan det være væsentligt at vurdere alt fra betydninger af fx *støj*, *sociale regler*, *rod*, *forudsigelighed* til *materialitet*, *farver*, *former*, *udtryk* eller *søvn*. Rod har fx betydning for indeklima og kan være årsag til ubehag eller hovedpine. Forudsigelighed kan påvirke tryghedsfølelsen.

Opgaven skal derigennem styrke elevernes bevidsthed om store og små faktorer, der påvirker vores samliv og vores indbyrdes adfærd hensigtsmæssigt.

Social arv

Social arv er ikke et veldefineret begreb. Det er snarere en billedlig beskrivelse af en almen viden om, at børn i et vist omfang kommer til at ligne deres forældre, både når det handler om genetiske forhold, når det handler om social status, når det handler om psykosociale problemer og når det handler om menneskelige ressourcer til at tackle problemerne.

Christensen, E. (1999). *Social arv i voldsramte familier*.
Socialforskningsinstituttet

Opgaven er en fællesskabsopgave og skal løses ved at klassen diskuterer og gennemfører eksperimentet i den udstrækning, det kan lade sig gøre. Begynd med en brainstorm. Det vil fremgå, at det er et utopia (ikke-sted), ikke mindst på grund af det faktum, at vi er forskellige mennesker, som har forskellige grænser osv. Hensigten er, at eleverne herigennem får blik for, at man ved at skabe en fælles moral, der bl.a. sigter mod et voldsfrit miljø, kan fremme den individuelle og fælles trivsel.

02
TABU
OG
VOLD

Intro til temaet

Tabu anvendes oftest som et bredere begreb end det oprindelige religiøse begreb fra Polynesien, som betegner et forbud udstedt af nogen, der er mægtigere end en selv. Selv i dag både *foreskriver*, *påbyder* og *forbyder* tabuer stadig noget. Der er stadig store tabuer i vores samfund, selvom vi i Danmark i høj grad opfatter os som både frigjorte og oplyste.

Vold i hjemmet er et af de helt store nutidige tabuer. Dét at gøre éns barn, kæreste/kone – eller mand fortræd hører ikke til de kulturelle forestillinger om et "sundt" og godt familieliv. Volden fungerer qua tabuet som et usynligt samfundsproblem, og både voldsudøvere og de voldsramte bidrager som regel til at usynliggøre volden for deres sociale netværk og omgangskreds. Når volden ikke tematiseres eller italesættes, holdes volden udenfor den sociale virkelighed. På samme måde kommer volden til at eksistere som tavs virkelighed for de involverede, og denne tavshed omkring volden repræsenterer en ekstra belastning, udover de fysiske, sociale og emotionelle belastninger volden i forvejen forårsager.

Tabuer strukturerer et samfunds opfattelse af virkelighed og bevirker, at børn fra voldsramte familier ofte marginaliseres. Det betyder, at de ikke får den nødvendige støtte og hjælp fra omgivelserne. At være marginaliseret kan også have som konsekvens, at barnet deltager ufuldstændigt både fysisk og mentalt i skole- og fritidsliv. Der er mange gode grunde til at bryde tabu og tavshed omkring vold.

Tabel 36. Har barnet fortalt nogen uden for husstanden om volden i familien. Fordelt efter aldersgrupper. I procent.

	Ja	Nej	Ved ikke	Total
0-6 årige	15	63	22	100
7-12 årige	40	42	19	101
13-17 årige	56	31	14	101

(At summen af procenter ikke giver 100 skyldes af-/oprunding af de enkelte procenter).

Børjesson, E. Børn på krisecenter. LOKK børnestatistik (2008). Servicestyrelsen.

? Læs uddraget fra novellen. Diskuter hvorfor Andreas er tavs.

"Eller hva?" siger Karim, da Andreas stadig ikke svarer. "Ikke noget," siger Andreas og ruller sin blyant mellem fingrene. Hvad ville Karim sige, hvis Andreas fortalte ham om i går? Han ville ikke forstå det. Hvordan skulle han kunne det? Han ville ikke forstå det, han ville tænke noget forkert om Andreas' far. Om hans mor. Og om Andreas.

Uddraget illustrerer, hvordan tabu om vold strukturerer Andreas' opfattelse af virkeligheden. Andreas fortæller ikke noget til Karim, fordi han er bange for, at Karim skal få en opfattelse af Andreas' far som en dårlig eller forkert far. Udover at tabuet om vold forhindrer Andreas i at åbne sig, kan man forestille sig, at Andreas heller ikke magter at åbne sig. Han kan måske ikke overskue konsekvenserne ved at sige noget? Eller måske er han ikke sikker på, at det er OK at fortælle om? Hvordan skal han kunne forklare, at han måske både elsker og frygter sin far? Dertil kommer, at børn som Andreas pr. definition elsker deres forældre og derfor er loyale, på trods af at de samtidig kan foragte deres gerninger.

Om voldsramte børn

Når barnet har overværet vold og andre overgreb mod moderen, er en af de mest hyppige reaktioner, at barnet forsøger at stoppe overgrebet.

- Barnet fortæller far, at han ikke må slå mor, fordi hun bliver ked af det.
- Forsøger at råbe for at stoppe forældrene.
- Beskytter mor ved at løbe imellem og holde om hende. Råber: 'du må ikke slå mor'.
- Barnet går imellem forældrene, når volden står på. Farens slag rammer tit barnet.
- Vil sidde på skødet af mor når manden taler nedsættende, truende eller terroriserende til hende.
- Hopper op på mors ryg og holder hende for munden – for at undgå mere vold.

En anden hyppig reaktion er, at børnene forsøger at trække sig bort fra volden – enten ved at forlade rummet og/eller fordybe sig i noget andet:

- Barnet vælger at gå på sit værelse eller uden for huset.
- Trækker sig væk – hen i et hjørne. Nogen gange hysterisk og i panik.
- Barnet tager sig af sine mindre søskende.

Mange børn oplever også, at volden mod moren medfører store følelsesmæssige påvirkninger:

- Barnet bliver bange. Står og kigger på det og græder.
- Barnet bliver utrygt.
- Barnet sover uroligt – vågner hurtigt og med voldsom gråd.
- Barnet trækker sig fra kontakt.
- Barnet er ked af det, bange, dårlig til at sove, skriger om natten, har mareridt.

Børjesson, E. *Børn på krisecenter*. LOKK børnestatistik 2008. Servicestyrelsen.

? Er der tavshed andre steder i novellen? Lav en liste over, hvem der er tavse. Skriv positive og negative ting omkring de forskellige personers tavshed.

Udover Andreas, er hans mor og far tavse om volden. Det er søsteren Maria også overfor sine venner. Hvordan forholder Natalie sig mon til den vold, Maria har begået mod hende?

De lever alle under byrden af at holde noget hemmeligt. Eleverne skal reflektere over det at holde noget hemmeligt. De kan derudover også diskutere ordsproget: "Tale er sølv, tavshed er guld". Hvad betyder det? Hvordan kan man afgøre, hvornår det er rimeligt – og måske endda guld værd – at tale?

? Lav en brainstorm om tabu. Overvej hvilke tabuer, der er ens og forskellige for piger og drenge.

Eleverne skal skærpe deres fokus på, at tabuer oftest er kulturelt bestemte. Tabuerne både påvirker og er påvirkede af samfundets gældende kulturelle normer. Derved kan de have en strukturerende betydning for vores hverdag, og for måden vi omgås hinanden på. Fx ved at tabu forties og omgås i tavshed, som noget vi alle er enige om er vedtaget.

Nutidens tabuer er også præget af angsten for, hvad man ser, ift. til hvad man gerne ville se. Tabuerne styres således også af vores angst for at overskride kulturelle forventninger. Det handler om alt dét, der falder uden for kategorier om "skønhed". Eleverne skal i deres brainstorm fokusere på forventninger til køns betydning for tabuerne. De skal overveje, hvordan køn og tabu spiller sammen: Har det betydning, at Andreas er en dreng – oplever han specielle forventninger på grund af sit køn? Føler han det måske mindre acceptabelt at vise sin sårbarhed? Hvilken rolle spiller forventninger i forhold til mande- og farrollen overfor kvinde- og morrollen? Kan man tale om, at Andreas' far på nogle områder lever op til forventninger om "en rigtig far" – og at han på andre områder ikke gør? Er det legitimt for en far/mand at vise sårbarhed eller føle sig lille, utilstrækkelig, skamfuld, krænket eller ydmyget? Skjuler volden i virkeligheden svaghed?

Både kvinder og menn påvirkes og styres av sine ideer om hva det vil si å være kvinne og mann, og om hvordan forholdet mellom kvinne og mann skal se ut. Vi kan kalle dette for kjønnsorienterte forventningssystemer. Disse vil internaliseres i individet gjennom den sosialiseringssprosessen det gjennomgår fra fødsel og fram til voksen alder. På bakgrunn av historiske og kulturelle forhold kan vi si at menn (og kvinner) er påvirket av patriarkalsk orienterte forventninger, forventninger som tilsier mannlig dominans og kvinnelig underordning. En side ved disse forventningene danner også grunnlaget for mansrollen, det vil si hvordan menn tror de skal oppføre seg for å være menn.

Råkil, M. (red.) (2002). *Menns vold mot kvinner. Behandlingserfaringer og kunnskapsstatus*. Universitetsforlaget Oslo.

Der er likeledes mange andre tabuer forbundet med vilkår, der avviker fra normaliteten. Normalitet handler ikke om, hvad der er normalt, men hvad der i kulturen *opfattes* som normalt. Spørg eleverne, hvilke andre tabuer, de kender til og/eller har oplevet. Det kan være tabuer forbundet med seksualitet, alder, etnicitet eller klasse.

? Bryd tavsheden. Læs interview med ansatte fra Danner s. 4. Herefter skal I forestille jer:

1. Hvordan vil Karim reagere, hvis Andreas havde brudt tavsheden?
2. Hvordan reagerede Maria, da Natalie fortalte, hun kendte til volden?

Interviewet skal ruste eleverne til i højere grad at sætte sig ind i situationen og give dem indblik i, hvor svært men vigtigt det er, at man bryder tavsheden, støtter hinanden og går til en voksen, man har tillid til.

? Sammenlign og diskuter jeres svar.

Eleverne skal sammenligne deres svar på de to personers reaktioner og diskutere konsekvenserne. Måske vil enkelte elever komme med oplevede eksempler, hvor de på samme måde kan adskille, hvad de tænkte, følte og gjorde.

? Læs om selvværd og lav et mindmap.

Selvværd handler ikke om det ydre, men om det indeni - om den holdning eller det syn, man har på sig selv. Det er meget almindeligt at sammenligne sig selv med andre ind imellem. Og har man

højt selvværd, kan man sagtens rumme, at andre ser bedre ud eller er dygtigere end én selv. Men har man lavt selvværd, bliver det svært, og man begrænses i sine udfoldelser af, hvad andre tænker om én.

Forskning viser, at selvværd kan have stor betydning for håndteringen af voldskonflikter, og at børn i voldsramte familier ofte lider af manglende selvværd (Se interview med lektor i klinisk børnepsykologi Ingrid Leth s. 22). Det skyldes både usikkerheden, utrygheden og det uforudsigelige familieliv. Men det skyldes også byrden af at bære rundt på de tabubelagte voldsoplevelser, hemmeligholde dem og ikke mindst være alene med dem.

I mindmappet skal eleverne forestille sig en utopisk verden, hvor alle børn har et godt selvværd. På den måde kan de arbejde sig frem til, hvad der skal til for at efterstræbe det. Inspirer eleverne til at tænke i former, farver, symboler og ord. Se eksemplet overfor:

Øvelsen lægger op til, at eleverne sætter sig ind i personernes følelser omkring dét at få kendskab til et tabuiseret problem som vold eller opdage, at andre kender til ens tabubelagte hemmelighed.

? Hvor mange fortællinger kan der fortælles ud fra samme billede? Se på billedet og skriv en stafetfortælling.

Billedet i elevbogen skal virke som katalysator for elevernes forståelse af, at der er mange måder at fortælle det samme på, og at fortællingerne afhænger af hvem der ser, og hvordan de ser.

1. Eleverne skal først bruge tid på at danne sig en idé om billedet og gøre sig tanker om deres personlige oplevelser af billedets fortællinger og hemmeligheder.

Tal med eleverne om de enkelte elementer i billedet, både løsrevet fra konteksten og som en del af helheden. Hvilke fortællinger kan billedet udtrykke – om bl.a. tabu og frihed? Hvis de tabuinspirerede elementer af billedet som fx død ikke var med, hvilke fortællinger var så stærkest? Ville hele billedets samlede udtryk ændres? Hvordan?

2. Dernæst skal eleverne skrive en stafetfortælling i grupper på 3. Fortællingerne skal udspringe af billedet, og eleverne skal selv vælge hovedpersoner med de andre personer/figurer på billedet som bipersoner. Alle i gruppen begynder på hver sin fortælling og lader den derefter gå på omgang, så alle skiftes til at skrive en tekst til hinandens fortællinger. Fortællingerne skal afsluttes

med et spørgsmål. Derefter skal de læse fortællingerne højt for hinanden. Spørgsmålet skal underbygge en af Richard Colmans pointer: At der er rum for mange fortolkninger, og det kan være op til den enkelte hvordan.

3. I den opsamlende diskussion kan klassen i fællesskab reflektere over fortællingerne: Opfatter alle billedet på samme måde? Hvorfor/hvorfor ikke? Hvor mange facetter fik de forskellige figurer, og var der nogle, der trådte tydeligere frem end andre? Har mennesker lige så mange facetter? Har eleverne? Kan de forestille sig, at der kan fortælles lige så mange fortællinger om dem selv? Kan man blive ved at fortælle, eller er der en grænse?

Alle mennesker kan til tider have brug for at blive mindet om, at deres liv rummer mange fortællinger, og at man kan fortælle sit liv på flere måder. Det gælder ikke mindst børn, der lever i familier med vold.

? Tag på forvandlingsrejse: Lav et rollespil, hvor I bryder tabu.

Eleverne kan i mindre grupper vælge, hvilken situation de ønsker at digte med på og udarbejde deres rollespil ud fra. Herigennem får de mulighed for både at forestille sig positive børnefællesskaber og voksenrelationer. I rollespillet kan de afprøve den svære situation, det er at skulle bryde tabuet om

vold, og samtidig at det er muligt og meningsfuldt at hjælpe andre. Eleverne skal være opmærksomme på de forskellige former for vold. (Se interview med lektor i børne- og ungdomsvidenskab Maria Eriksson s. 30).

Kunstneren Richard Colman (f. i 1976 i USA) er inspireret af graffitimiljøet, men også af ældre religiøse og spirituelle værker fra hele verden. Mange af hans værker er bygget symmetrisk op, og er fyldt med forskellige, flertydige tegninger af ejendommelige mænd og kvinder, løver og bjørne. Han siger selv, at regnbuerne er opkast, som symboliserer det gode i menneskene, og at alt ikke er sort/hvidt. Richard Colmans billeder åbner via sin komposition og symbolik for mange fortolkninger.

03
MAGT
OG
VOLD

Intro til temaet

Når et menneske udøver vold mod et andet menneske, er det ofte udtryk for afmagt. For ved at slå eller på anden måde sprede angst kan han/hun opleve at få magt og kontrol over et andet menneske. På den måde kan man sige, at vold bruges som afmagtens medicin.

Det er dokumenteret, at det mest er mænd, der udøver vold mod kvinder. De sidste par år har man dog fundet ud af, at der er flere kvinder, end man troede, der udøver vold. Omfanget er endnu ikke veldokumenteret, hvilket kan skyldes, at vold mod mænd er dobbelttabuseret: I den vestlige kultur er volden i sig selv tabubelagt, og ligeledes er også det omvendte kønsmønster i en voldssituation. En voldsudsat mand kan på mange måder ligge under for forventningerne til en "rigtig" mand, som oftest bærer prædikater som: stærk, aktiv, selvsikker, rationel, aggressiv og måske endda med foragt for svaghed. Det kan derfor være endnu sværere at få voldsudsatte mænd i tale, da de således vil synliggøre "det svage" i deres situation. (Se også casen med en far, der er i behandling s. 34 i elevbogen).

I forbindelse med et fokus på vold er det vigtigt at undersøge kønsperspektivet, herunder forventninger til mænd og kvinder. Kvinders kamp for frigørelse igennem de sidste 100 år har skabt mange både formelle og reelle forandringer for kvinders liv. Sammenfattende er paletten blevet større – det er muligt og mere legitimt at være kvinde på forskellige måder, og et kvindeliv kan tage sig meget forskelligt ud. Med andre ord er handlepotentialet blevet større, både i den enkelte kvindes situation og ift. de mere omfattende samfundsmæssige strukturer, der angår kvinder.

Mandekønnet har ikke gennemlevet en lignende kamp og forandring. Det skinner bl.a. igennem i de traditionelle og stereotype forventninger til mænds handlemåder. Dette gælder også opfattelsen af, at aggression er en såkaldt naturlig del af mandekønnet's følelsesrepertoire. Det betyder også, at aggressive reaktioner i højere grad accepteres som en del af drenges handlemåder. (Se også interview med mandeforsker Kenneth Reinicke s. 20).

Vold mod mænd i Danmark

I 2000 angav ca. 5 % af de mænd, der havde angivet at have været udsat for vold, at volden var udøvet af tidligere eller nuværende partner. I 2005 var andelen knap 10 %. Undersøgelsen giver ikke nogen forklaring på stigningen.

- 20% af 40-59-årige mænd angiver, at den vold de har været udsat for, er udøvet af en partner.
- Det skønnes således, at ca. 8.000 mænd mod 28.000 kvinder årligt udsættes for vold fra nuværende eller tidligere partner.
- I politianmeldte voldssager, der er definerede som "partnervold" mod mænd, var voldsudøveren i 69 % tilfælde en mand.

Helweg-Larsen, K & Frederiksen, M. L. (2009):
Vold mod mænd i Danmark - Omfang og karakter 2008.
www.lige.dk

Kan man derfor forestille sig, at nogle mænd/drenge handler, som de gør, netop for at leve op til forventninger til, hvad maskulinitet er? Altså leve op til, hvad der forventes af "en rigtig dreng" eller "en rigtig mand"? I det lys vil det sige, at der er tale om handlemåder, som ikke nødvendigvis har nogen biologisk kønnet tilknytning, og som der derfor kan ændres på. Præcis som da mange af de vestlige kvinder fralagde sig traditionelle forventninger som fx at leve op til at være en dydig og god husmor. Heri ligger en særlig kønnet udfordring for drenge og mænd ift. at fratage volden som alternativ og skabe andre handlemuligheder for drenge og mænd.

De norske psykologer Per Isdal og Marius Råkil³ beskriver, hvordan voldsudøvende mænd i behandling ofte begrundes volden ud fra en rettighedstænkning. Derfor mener de, at vold skal ses i

³ Fra behandlings- og kompetencecenter *Alternativt Til Vold i Norge*.

sammenhæng med det, de kalder mandlighedsprojektet. Og i sammenhæng med ligestillingsprojektet. Det handler om, hvordan traditionelle forventninger til manderollen danner grundlaget for de måder, nogle mænd forstår sig selv i relation til kvinder, og hvordan de forsøger at bekræfte deres mandlighed/maskulinitet. De traditionelle forventninger til manderollen inkluderer bl.a. tilbøjeligheden til at skjule følelser, konkurrere, prioritere arbejdet højere end omsorg. Men forventningerne inkluderer også, at mænd har mere ret til magt end kvinder, og hvis følelsen af at være mandlig/maskulin gøres afhængig af kvindens tilpasning, kan volden bruges som middel til at bevare denne type organisering af kærlighedsforholdet. På den måde bliver vold en effektiv måde at opretholde en magtposition på, og derigennem skjuler volden også svaghed og sårbarhed hos disse mænd. Isdal og Råkil beskriver således også vold som afmagtens modstykke. Desuden opretholdes mekanismerne gennem en forventning om et ulige magtforhold, og dermed kan arbejdet med køns-ligestilling bidrage til at modarbejde voldsproblematikker.

Men dersom vi ser på sosialiseringen og internaliseringen af patriarkalske holdninger og kvinnesyn som en viktig kilde til menns oppfatning av å ha rett til å kontrollere gjennom å utøve makt, vil dette i større grad gjelde voldsutøvende menn som gruppe. (...) Vi ser her at når mennenes forventninger om kvinnelig tilpasning og underordning til mannens behov, ønsker og frihetskrav brytes, skaper dette en avmakt som bliver opphav til vold. Det er derfor rimelig å anta at patriarkalske forventningssystemer er av betydning.

Råkil, M. (red.) (2002). *Menns vold mot kvinner. Behandlingserfaringer og kunnskapsstatus*. Universitetsforlaget Oslo.

? Læs uddraget fra novellen. Hvad handler det om?

Far sidder ved siden af ham ved bordet. Han tager hånden væk fra morens nakke. Han drikker kaffe og klør sig i håret. Slog han også Maria? Andreas stod bag den lukkede dør med hamrende hjerte og lyttede til lærmen, som til sidst holdt op. Der blev stille, og alligevel kunne han ikke sove. Han forstår det ikke. Hans far og mor sidder ved siden af hinanden. Helt rolige med kaffekopper på bordet og radio i baggrunden.

? Fortæl hvad "magt" og "afmagt" betyder? Find eksempler i novellen.

1. Hvilke associationer giver begreberne?
2. Hvordan kommer de til udtryk i tekstuddraget?
3. Hvor er de tydelige i novellen – og hvordan?

Magt er at sætte sin vilje igennem i en social relation, både fysisk og psykisk. Magt kendetegnes af tre kvaliteter: intentionalitet, rationalitet og det at tvinge noget igennem.

Råkil, M. (red.) (2002). *Menns vold mot kvinner. Behandlingserfaringer og kunnskapsstatus*. Universitetsforlaget Oslo.

Afmagt defineres som en tilstand, der er knyttet til faktiske, biologiske, oplevelsesmæssige eller følelsesmæssige forhold som karakteriseres ved at behov, målsætninger eller forventninger ikke opfyldes. Afmagt kan fx være knyttet til følelseslivet, særligt hvis det handler om illegitime følelser.

Råkil, M. (red.) (2002). *Menns vold mot kvinner. Behandlingserfaringer og kunnskapsstatus*. Universitetsforlaget Oslo.

Magt betyder altså at man tvinger sin vilje igennem, enten med regler, love eller vold. Og *afmagt*, at man er uden magt og underlagt en fuldkommen grad af hjælpeløshed, der kan være fysisk, psykisk eller socialt betinget.

? Lav en personkarakteristik af Andreas' far. Hvad ved vi om ham?

Det er vigtigt at få frem i personkarakteristikken, at Andreas far også er en sød far. Det handler ikke om at legitimere voldshandlingerne – men netop lære at skelne mellem, hvad faren *gør* som er forkert, nemlig voldshandlingerne, og hvem faren er (se også interviews med mandeforsker Kenneth Reinicke s. 20 samt psykolog og behandler Jacob Fogh s. 10 i elevbogen). Det er således også en pointe, at dét at være voldsudøvende, er en gerning, der kan ændres. I den forbindelse er det formålet at fokusere på forandringsperspektivet.

Inddrag eksempelvis passagen fra novellen, hvor Andreas netop siger *"Men han er også min far!"*. Både Andreas og faren vil nok gerne bevare kærligheden og ikke miste den.

Tal med eleverne om menneskers kompleksiteter, og lad dem nævne andre eksempler på komplekse situationer eller relationer eksempelvis fra deres erfaringer med konflikter med venner.

? Der findes hjælp til mennesker, der udøver vold. Læs interview med psykolog Jacob Fogh fra behandlingscenter Dialog Mod Vold s. 10.

Eleverne får indblik i, at et behandlingscenter som Dialog Mod Vold kan tilbyde hjælp, og at voldsudøvere ikke kun straffes. På den måde skabes der rum for elevernes forståelse for, at vold er noget, man kan gøre noget ved. I denne sammenhæng kan læreren læse interviewet højt fra elevernes bog med kriminalassistent Susie Ågesen, så eleverne også kan få et indblik i politiets funktion.

? Hvad mener I? Det virker som om, at det ikke er første gang, at volden har fundet sted i familien. Hvilke grunde kan der mon være til, at faren slår? Og moren ikke går?

Citaterne er udtryk for nogle børns forklaringer på den vanskelige situation. Det er vigtigt, at eleverne får perspektiveret, at der ikke er et konkret svar på volden. Nogle elever vil måske svare, at faren slår, fordi moren har gjort noget galt eller fordi han er vred af en eller anden konkret grund. Derfor skal der sættes fokus på handlemønstret og ikke årsagen bag. Ligegyldigt hvad det kunne være, skal eleverne vide, at vold aldrig kan forsvares, også selvom det evt. kan forklares. Det samme gælder overvejelser om, hvorvidt faren slår Maria. Her kan det pointeres, at såkaldt opdragelsesvold også er vold og dermed forkert og forbudt. Ift. morens situation handler det også om, at hendes grænser rykkes for, hvad der er normalt, og at volden ødelægger hendes selvværd. Det kræver mange ressourcer at udstå vold, og derfor kan det virke uoverskueligt at handle. (Læs interviewet med mandeforsker Kenneth Reinicke s. 20, samt lektor i børne- og ungdomsvidenskab Maria Eriksson s. 28).

? Læs casen med en fars beretning.

Eleverne skal læse og diskutere en autentisk beretning fra en far, der har været i behandling i Dialog Mod Vold.

Hvilke grunde giver faren selv til, at han opførte sig voldeligt? Hvad betyder det for faren at have fået hjælp til at reagere anderledes? Hvad er i følge faren det vigtigste, han har lært om det hele? Eleverne kan fortsætte med at stille spørgsmål til teksten.

? Tegn en stor rygsæk og skriv eller tegn Andreas' følelser i rygsækken.

Børn som lever i en voldsudsat familie beskrives ofte som *børn med en usynlig rygsæk*. Andreas føler tydeligvis afmagt i forhold til situationen, reagerer indad og gemmer sine bekymringer ned i sin usynlige rygsæk. Hvad har Andreas i den? Har han konkrete billeder af hændelserne, hvor faren er voldelig? Har han billeder af mor, far og/eller hans søster? Har han bristede forhåbninger, har han drømme, sindsstemninger, farver? Måske er rygsækken fyldt med tårer? Måske er rygsækken fyldt med skyld, skam og følelsen af et alt for stort ansvar? Måske han har erindringer fra han var lille, måske føler han at sorgen og ensomheden sidder et specielt sted i kroppen, eller måske er rygsækken fyldt med bange anelser og angst for, hvornår volden indtræder igen?

? Illustrer en følelse uden ord. Vælg mellem 3 følelser: At føle afmagt, at føle magt, at føle glæde.

Kun fantasien og de praktiske ressourcer skal sætte grænser for, på hvilke måder eleverne vil udtrykke følelserne. Inddrag krop, bevægelser og andre remedier, som eleverne kan bruge til deres udfoldelse af følelserne. Det eneste eleverne ikke må i opgaven er at benytte sig af ord.

? Hvorfor handler Maria, som hun gør? Hvad kunne hun have gjort i stedet?

Eleverne skal diskutere Marias bevæggrunde for at handle, som hun gør. Hvilke tanker spiller sammen? Hvordan tager Marias retfærdighedssans sig ud? Hvor meget handler om hævn, og hvor meget handler om at forhindre synliggørelsen af volden i hjemmet? Handler det også om, at vold kan avle vold? (Læs lektor i børne- og ungdomsvidenskab, Maria Erikssons forklaring på hvilke betydninger, social arv kan have s. 30).

Hvis alle mennesker har forskellige logikker og motiver, hvordan kan man så finde ud af, hvad der er rigtigt og forkert?

Antallet af piger, som bliver dømt for såkaldt mindre alvorlig vold er stigende. Mens der i 2006 var 137 piger mellem 15 og 17 år, der blev dømt for vold, var tallet 167 i 2007. Det er en stigning på 22 %, viser tal fra Justitsministeriets Forskningsenhed.

Antallet af drenge, der bliver dømt for vold er også stigende, men stigningen er større for pigerne end for drengene. Drengene udgør dog stadig langt den største del af voldsudøverne blandt unge mennesker.

Kongstad, A. (2008). *Bagatelagtige forhold vedrørende tidligere kæresten – om piger og vold*. Det juridiske Fakultet, Københavns Universitet.
www.justistministeriet.dk

Ift. at opstille alternative handlemuligheder for Maria, er problemstillingen parallel med farens: Der er altid et alternativ til vold, og derfor bærer voldsudøveren et ansvar.

Eleverne kan i grupper arbejde med at udfærdige en liste over alternative måder, som Maria kunne have handlet på. Det behøver ikke alt sammen være hensigtsmæssige handlemuligheder, men forslag til handlinger, der ikke inkluderer vold.

Pigebander er et stigende problem, som der på mange måder ikke har været blik for. En årsag kan være, at pigers vold tidligere er blevet set i form af pigeslagsmål som det, der på engelsk kaldes "cat fights" på grund af mindre alvorlige problemer omkring rygtespredning og drenge. Dvs. noget der tidligere blev set som trivielt og knyttet til pige-kønnet, bliver nu set som vold, også i kraft af at volden har ændret karakter. Ser man tilbage i historien, har der ofte været udpeget grupper af "uartige piger", som har brudt med kvindelige normer. Måske kan stigningen af voldelige piger hænge sammen med, at pige-kønnet har fået flere strenge at spille på, herunder også at være sej, aggressiv og magtfuld.

? **Skriv om, hvem der er stærk i novellen.**

Styrke kan sidde mange steder i mennesker. Nogle styrke kan ses med det blotte øje, andres kræver nøjere kendskab. Forskellige typer styrke bliver ofte forbundet med køn; ofte er fysisk styrke bundet til det mandlige køn, og mental styrke til det kvindelige. Er det altid sådan i virkeligheden?

Eleverne skal individuelt løse opgaven ved at skrive sig ind på begrebet styrke gennem en vurdering af, hvem i novellen, de synes er stærk og hvorfor. På den måde får de reflekteret over forskellige former for styrke.

Eleverne kan opsamlende også fortælle om andre, de kender, som er stærke på den ene eller anden måde – og hvorfor.

? **Hvad mener du? Vurderingsøvelse om vold, magt og køn.**

Vold bliver primært begået af mænd – og mod kvinder. Forventninger til det at være *en rigtig dreng* og *en rigtig pige* er forskellige og til tider komplementære. Det er som nævnt oftere legitimt for drenge/mænd at være aggressive, mens aggression hos piger/kvinder oftere anses for ukvindeligt. Desuden kan det diskuteres, hvorvidt drenge og mænd via opdragelsen og forventningerne til mandekønnet har/får et mindre repertoire af legitime følelsesudtryk at trække på end piger og kvinder? Og hvorvidt dette kan have betydning for deres håndtering af situationer, hvor det ikke er legitimt at vise sårbarhed eller usikkerhed? Det er derfor vigtigt at arbejde med at udvide og nuancere følelser og udtryk, og ikke mindst at legitimere hele det menneskelige følelsesspektrum for både piger og drenge.

Lav plads i klassen, således at alle kan stå på en lang række bag hinanden med ansigtet vendt mod læreren. Vurderingsøvelsen går ud på at tage stilling til diverse udsagn, også selv om man er i tvivl. Læreren siger udsagnene højt et efter et, og eleverne placerer sig til højre for rækken, hvis de er enige – og til venstre, hvis de er uenige. Skriv "enig" og "uenig" på tavlen, så eleverne husker, hvor de kan placere sig. Målet er ikke at være enige, men at undersøge forskellige standpunkter for sig selv. Det er vigtigt, at man ikke må kommentere på hinandens vurderinger, så man mister koncentrationen.

Sig et udsagn ad gangen, og lad eleverne placere sig i klasserummet:

Vold er altid forkert

Det kan være værre at genere en anden på sms eller chat end at slå

Drenge er sødere end piger

Piger er stærkere end drenge

At være stærk handler ikke kun om kræfter

Man kan være magtfuld og god på samme tid

Piger bliver opdraget strengere end drenge

Piger og drenge bliver opdraget ens

Det er mere ok for drenge at slås end det er for piger

Det er mere ok for piger at slå end det er for drenge

Man må gerne bestemme over sig selv

Efter vurderingsøvelsen kan klassen tale om, hvilke overvejelser vurderingsøvelsen satte i gang, hvorvidt eleverne var enige, om det var svært at tage stilling osv.

? Tag på forvandlingsrejse: Rejs til et sted, hvor alle har lige værd.

Eleverne skal lave en associationsøvelse, hvor de forestiller sig en verden, hvor alle er lige og frie. I midten af klassen lægges et stort stykke papir. Inde i cirklen skrives "Et sted, hvor alle har lige værd". Eleverne skriver på skift deres associationer til forestillingen ved at trække en streg ud fra cirklen og skrive associationen. Man kan også tilføje associationer til andres tanker. Det skaber større koncentration og mulighed for friere refleksion hos den enkelte, hvis man ikke må tale under øvelserne.

Diskuter den utopiske forestilling i forhold til *Menneskerettighedserklæringen artikel 1*. Inddrag evt. også *Børnekonventionen*. Diskuter også, hvilke konsekvenser et sådant samfund ville have.

1. Betyder dét, at alle har lige værd, at alle også bestemmer lige meget?
2. Betyder dét, at alle har lige værd, at de bliver mere ens?
3. Hvad vil have åbenlyse positive konsekvenser? Hvad vil have åbenlyse negative konsekvenser?

04

SKYLD

OG

VOLD

Intro til temaet

Udsættes man for vold mister man momentant kontrollen over sit liv og sin selvbestemmelse, hvilket kan sætte dybe spor ift. ens selvopfattelse og selvrespekt. Skyld- og skamfølelser i forhold til volden er en del af de ødelæggende mekanismer for selvværdet.

Mange, der er ofre for vold i hjemmet, føler sig alene og afmægtige. De fortæller ikke andre om volden, som de skammer sig over, og som de lever i angst for skal gentage sig.

Vold i hjemmet har store personlige konsekvenser for det enkelte barn. Børn, der bliver slået, nedgjort eller truet får ofte følelsesmæssige traumer. Det er nedværdigende og angstfyldt at blive slået eller truet. Når børn bliver slået af de voksne, der skulle elske og beskytte dem, er svigtet ubegribeligt og skadeligt for den følelsesmæssige udvikling (se lektor i klinisk børnepsykologi Ingrid Leth s. 22 og lektor i børne- og ungdomsvidenskab Maria Eriksson s. 28). Barnet føler sig alene og uelsket og har svært ved at få tillid til andre igen. Det svigt der opleves, kan sætte varige spor. Den samme følelsesmæssige skade lider børn, der oplever vold mellem forældrene.

I hjem hvor der forekommer vold, forstyrres barnets udvikling pga. fraværet af basal tryghed og tillid. Når skam opstår som følge af overgreb, svigt og tillidsbrud vil ofret ofte også føle sig skyldig. Især børn tolker verden ud fra deres egen forståelsesramme og tager skylden på sig for handlinger, de ved eller fornemmer er forkerte.

Desuden tror børn ofte, at de er de eneste i verden, der oplever volden, og det at bryde tabuet og høre at andre i verden lider samme skæbne kan have stor betydning – ikke mindst ift. at mindske følelsen af skyld og skam.

Der findes også skyld og skam, der er berettiget, og derfor er sund. Har man gjort nogen ondt eller handlet mod loven, kan samvittigheden melde sig, og sund og ægte skyld- og skamfølelse opstå. Skyld og skam, der er sund, handler også om blufærdighed og respekt for egne og andres grænsesætning.

Den, som udsættes for vold, tager skade. Den største skade er den angst, som volden forårsager. Vold dræber følelser, og derfor vil volden også dræbe kærligheden. Vold gør ondt – også på den, der bruger vold. Det gør ondt at slå eller true den, man er glad for.

Alternativ Til Vold, Behandlings- og kompetencecenter:
www.atv.roskilde.dk

? Læs uddraget fra novellen. Hvad handler det om?

"Jeg ved det med din far," siger hun uden at se på ham. Han bliver kold og varm. De andre børns råde og leg er næsten ikke til at holde ud. Andreas holder hårdt fat om bænken. "Det er ikke jeres skyld," siger Natalie. "Han skal jo ha' hjælp." Hun vender sig mod Andreas, hun tager fat i hans arm, hiver hans hånd til sig.

Uddraget handler om Andreas' følelser af skyld og skam. Idet Natalie fortæller Andreas, at hun kender hans hemmelighed, bryder hun tabuet og kan medvirke til at fratage Andreas hans skamfølelse. Han reagerer fysisk pga. ubehaget ved, at det kommer for en dag.

Det er ikke en bestemt type kvinde, der bliver udsat for vold.

Det er heller ikke en bestemt type mand, der udøver vold.

? Hvad betyder skyld? Hvad betyder skam? Giv eksempler.

Går skyld mest på handlinger? Og skam mest på personen? Tal med eleverne om begreberne. Lad eleverne komme med eksempler fra deres egen livsverden og dele deres erfaringer, fx har nogle elever sikkert følt skyld over, at nogen blev holdt

uden for? Eller skammet sig over, at have gjort noget forkert? Hvornår kan man tale om hhv. sund/ usund skyld og skam?

Det er hensigten at tale sig ind på begreberne, og ikke nødvendigvis på begreberne knyttet til vold.

? Personerne i novellen 'Dagen derpå' føler på forskellig måde både skyld og skam. Tal om eksemplerne.

Forældre og børn taler sjældent sammen om den vold, børnene har overværet. Ofte vil forældre formentlig gemme sig bag, at børnene nok spørger, hvis de har brug for at vide noget. De håber, at fraværet af spørgsmål betyder at børnene ikke har lagt så meget mærke til volden eller, de har glemt den. Nogle forældre tror også, at børnene ikke har hørt noget, hvis volden har fundet sted efter børnene er lagt i seng. (Se case med en far, der er i behandling s. 34 i elevbogen).

At medskrive eller medtænke på en novelle med så voldsomt et tema er en krævende psykologisk og analytisk opgave, og der vil være stor forskel fra elev til elev, hvordan opgaven skal gribes an. Føler faren da skyld og skam? Gør moren? Er der nogen, der fraskriver sig skylden – fx ved benægtelse eller bagatellisering?

Volden kan have store konsekvenser for børn:

- At bære på en usynlig rygsæk af traumatiske oplevelser
- At have levet i stor uforudsigelighed og usikkerhed
- Skyld og skamfølelse
- Koncentrationsproblemer i skolen
- Social isolation og ensomhed
- Stor ansvarsfølelse – de har levet som små voksne
- Hemmeligholdelse af forholdene i hjemmet
- Fordrejet virkelighedsopfattelse
- Søvnproblemer

Danner

Opgaven kan løses individuelt, i par, eller i grupper, skriftligt eller mundtligt. Hvis opgaven er løst i grupper, kan en afsluttende fælles gennemgang være hensigtsmæssig, så klassen i fællesskab med læreren kan få diskuteret perspektiverne.

Børn, der lever i familier med vold, mellem forældre betragtes også som voldsramte.

Danner

? Skyld og skam er følelser, der kan opstå gennem en oplevelse. Lad jer inspirere af billedet nedenfor og skab rum af følelser.

Medbring tændstikæsker, pap, limpistoler. Lad evt. eleverne medbringe de dimser, perler, skruer o.l., der skal ind i æskerne.

Som en mental øvelse skal eleverne forsøge at sortere personlige oplevelser og følelser. Det er en formøvelse, så de skal ikke nødvendigvis tale om gode og dårlige oplevelser. Når man oplever noget ubehageligt, krænkende eller sorgfuldt, kan det til tider overskygge alting. Som analytisk redskab kan det være hensigtsmæssigt i sådanne situationer at kunne sortere, og herigennem blive mindet om, at livet også er fyldt af andet.

Lad eleverne blive inspirerede af den amerikanske kunstner Louise Nevelsons værk, som er vist i elevbogen. Tal om værket.

Brug tændstikæsker, lim, maling, og hvad I i fællesskab beslutter at medbringe af dimser, perler, sten, knappenåle, kastanjer m.m. Men ikke figurative ting, der på forhånd definerer billedet (som en kendt lille figur, dyr e.l.).

Lim tændstikæskerne op på en hård baggrund, fx pap. Afhængigt af om rummene skal være åbne eller lukkede, kan æskerne hænges op hele eller kun skålen.

Louise Nevelson brugte kun former, deres skygger og én farve. Eleverne kan evt. benytte sig af

forskellige farver til forskellige rum, da farverne kan støtte det sindsmæssige udtryk, som er hensigten med værket.

Efterfølgende kan nogle præsentere deres rum af både tunge og lette følelser.

? Læs den autentiske historie *Min vens fødselsdag*.

Indledningsvis læses beretningen "Min vens fødselsdag" højt i klassen. Det er en autentisk historie, som kan opleves stærkt. Navnene er naturligvis ændrede. Beretningen fremstiller de følelsesmæssige perspektiver fra en ven til en voldsudsat dreng.

Tal med eleverne om begreber som *sladrehanke* og *hemmeligheder*. Kan man tale om gode eller dårlige hemmeligheder? Og hvornår bør en hemmelighed ikke forties? (Læs interview med Danner s. 14 og socialrådgiver Bettina Post s. 18).

? Læs om Mary Fondens arbejde mod vold i hjemmet s. 8 og lav et slogan for "stop vold".

Ved at læse om Mary Fondens arbejde mod vold i hjemmet kan eleverne opleve, at indsatsen mod vold foregår på mange niveauer og på forskellige måder. Mary Fonden synliggør indsatsen og markerer sit arbejde bl.a. gennem medier og skaber opmærksomhed gennem slogans som nævnt i elevbogen.

Eleverne vil formentlig kunne identificere sig med vennen fra beretningen "Min vens fødselsdag" og føle motivation for at kæmpe imod vold.

Eleverne skal arbejde med at lave et slogan for at stoppe vold mod børn, som fx Vær SEJ, sig NEJ. Stop vold!

Eleverne skal tænke over både form og indhold, og de skal layoute sloganet med håndskrift, så det tydeligt fremgår, at det er børnenes stemmer, der kommer til udtryk.

De kan lade sig inspirere af sites fra forskellige humanitære organisationer, der hjælper børn. Se Børns vilkår: www.boernsvilkaar.dk og Børnerådets børneinfo: www.boerneinfo.dk.

? Tal om citatet af den danske filosof K. E.

Løgstrup. Hvad siger han om ansvar og tillid?

Hvor meget ansvar har man for andre og for sig selv? Hvordan bærer mennesker forskellige ansvar? Hvordan opstår tillid? Hvordan kan mistillid opstå?

Læs citatet sammen i klassen, og lad eleverne tale sig ind på de filosofiske overvejelser.

Spørg fx: Nogle mener, at man kun har ansvar for sig selv. Andre mener, at man også har ansvar for andre. Hvad mener I? Har man ansvar for sine venner, familie, én man møder på gaden?

Citatet er skrevet af teolog og filosof K.E. Løgstrup (1905-1981) og er fra "Den etiske fordring" (1956) – en filosofisk redegørelse for kærlighedsbudet i Jesu forkyndelse. Det grundlæggende budskab i Løgstrups tekst er, at mennesker altid er afhængige af hinanden, og også udleverede til hinanden, og at denne "kendsgerning" indeholder en udtalt fordring om at tage vare på det andet menneskes liv. Løgstrup mente kort fortalt, at man har et ansvar for det andet menneske, da menneskers liv er forbundne.

Overfør de filosofiske overvejelser til novellen, og tal med eleverne om, hvad de kommer til at tænke på i novellen i forhold til ansvar og tillid. Det er vigtige pointer, at voksne har ansvar for børn. At børn skal kunne have tillid til deres forældre, og at faren i 'Dagen derpå' bryder Andreas tillid, når han er voldelig. Kan man genopbygge tillid? Kan Andreas få tillid til sin far igen?

? Tag på forvandlingsrejse: I forvandlingsrejsen eksisterer skyld og skam ikke, og alle har tillid til hinanden. Lav tillidsøvelser.

Instruer eleverne i tillidsøvelserne, og tal med dem om tillid både før og efter øvelserne. Inden øvelserne kan man tale om, hvilke betydninger det mon har både i den enkelte øvelse, men også når man møder et menneske – om man har tillid eller ej? Efterfølgende kan der samles op gennem spørgsmål som: Hvad var nemt? Var der noget, som føltes grænseoverskridende? Hvad ville det betyde, hvis vi alle sammen var opmærksomme på at leve op til hinandens tillid?

Tillidsøvelse 1: Transportbånd

Eleverne lægger sig på en række med hovederne samlet og kroppen skiftevis til hver side. Derpå strækker de hænderne i vejret. Den første person lægger sig nu oven på de mange hænder og bliver båret frem til den anden ende.

Legen kan udvides med at sende flere personer af sted i hver sin retning samtidig eller forsøge at vende dem under flyveturen.

Tillidsøvelse 2: Træstammen

Leges i grupper af 3 personer. Den midterste person lukker øjnene og lader sig falde frem og tilbage mellem de to andre. Det er vigtigt, at den midterste person holder kroppen helt stiv og ikke bliver bange for at vælte. Man skal have tillid til de to andre. Legen kan udvides til flere personer. Man står i en tæt rundkreds og lader personen i midten falde frem og tilbage stiv i kroppen som en træstamme.

LITTERATUR

- Anneberg, I. (2007):** For lidt dansk forskning i mænd og vold. Forum. www.kvinfo.dk
- Barlach, L. & Stenager, K. (2011):** LOKK årsstatistik 2010, www.servicestyrelsen.dk
- Behrens H. (2002):** Børn på kvindekrisecentre. Udviklings- og Formidlingscentret for Udsatte Grupper.
- Børjesson, E. (2008):** Børn på krisecentre. LOKK Børnestatistik og Servicestyrelsen.
- Børnegruppen & Jemens, J. (2007):** Pædagogik og praksis – på krisecentre. Grafikkonsulenten Esbjerg.
- Christensen, E. (1999):** Social arv i voldsramte familier. Socialforskningsinstituttet.
- Christensen E, Koch-Nielsen I. (1992):** Vold ude og hjemme. En undersøgelse af fysisk vold mod kvinder og mænd. Socialforskningsinstituttet.
- Eriksson, M. Nenola, A. & Nilsen, M. (red). (2002):** Kön och våld i Norden. Nordisk Ministerråd, TemaNord.
- Haraldsen, I. (2009):** Feministiske dogmer hindrer effektiv terapi, www.videnskab.dk
- Helweg-Larsen, K & Frederiksen, M. L. (2009):** Vold mod mænd i Danmark - Omfang og karakter 2008, www.lige.dk
- Helweg-Larsen K & Frederiksen, M.L. (red.) (2007):** Mænds vold mod kvinder – omfang, karakter og indsats mod vold. København, Minister for Ligestilling; Det Nationale Voldsobservatorium i Kvinderådet og Statens Institut for Folkesundhed.
- Helweg-Larsen K. & Kruse M. (red.) (2004):** Mænds vold mod kvinder – omfang, karakter og indsats mod vold. København, Minister for Ligestilling, Det Nationale Voldsobservatorium i Kvinderådet og Statens Institut for Folkesundhed.
- Isdal, P. (2000):** Meningen med volden. Oslo Kommuneforlaget.
- Jensen, V.L. & Nielsen, S.L. (2005):** Når vold er hverdag – en undersøgelse af mænds vold mod kvinder i nære relationer. VFC socialt udsatte og LOKK.
- Klausen, A. M. (2002):** Man slår da kvinder, Forum. www.kvinfo.dk
- Kolnar, K. (2005):** Når volden skaper mannen, NIKKmagasin, nr.1. www.nikk.uio.no
- Kongstad, A. (2008):** Bagatelagte forhold vedr. tidligere kærester – om piger og vold. Det juridiske fakultet, Københavns Universitet.
- Korzen, S. & Fisker, L. & Oldrup, H. (2010):** Vold mod unge i Danmark, SFI.
- Leth, I. (2007):** Voldens mange facetter – fysisk, psykisk, seksuel vold mod børn. Videnscenter for sociale indsatser ved seksuelle overgreb mod børn. www.siso-boern.dk
- LG Insight (2009):** *Børns oplevelse af vold i hjemmet i Københavns Kommune*. På opdrag af Børne- og ungdomsudvalget i Københavns kommune.
- Nørgaard, C. & Vittrup, B. (2009):** Udsigt til indsigt – om køn, etnicitet og ligestilling, Undervisningsministeriet, www.emu.dk
- Nørgaard, C. & Vittrup, B. (2009):** Brug din stemme! – om køn, etnicitet og demokrati, Københavns Kommunes Demokratifestival, www.kvindervalgret.dk
- Nørgaard, C. & Vittrup, B. (red.) (2008):** Køn og skole, tidsskriftet Unge Pædagoger nr. 1, www.u-p.dk
- Nørgaard, C. & Vittrup, B. (2007):** Seksualitet, køn og normer, Copenhagen Gay & Lesbian Filmfestival, www.cgiff.dk
- Nørgaard, C. & Vittrup, B. (2006):** Skolens bog om køn og ligestilling, www.informationsforlag.dk
- Rieck Sørensen, Å. (red). (2001):** Køn og Vold – om voldsforskning i Danmark. Videnscenter for Ligestilling.
- Råkil, M. (red). (2002):** Menns vold mot kvinner. Universitetsforlaget, Oslo.
- Simonsen, H. N. & Steinsvåg, P.Ø. (2007):** Små vitner til vold. Informasjonshefte om barn som lever med vold i familien. www.atv-stiftelsen.no

LINKS: INFORMATION OM VOLDSUDSATTE KVINDER OG VOLDSUDØVERE

Alternativ Til Vold

Alternativ Til Vold (ATV) er et behandlings- og kompetencecenter til mænd, der har volds- og aggressionsproblemer over for partneren: www.alternativtilvold.dk og www.atv-stiftelsen.no

Danner

Danner er et krisecenter for voldsudsatte kvinder og deres børn. Danner huser også et videnscenter, der arbejder for at dokumentere og formidle om vold:

www.dannerhuset.dk

Dialog mod vold

Behandlingstilbud til voldelige mænd og deres familier:

www.dialogmodvold.dk

Kvinderådet

Kvinderådet er Danmarks største kvindeorganisation, der arbejder for at sikre kvinders rettigheder og indflydelse overalt i samfundet:

www.kvinderaad.dk

LOKK

Landsorganisationen af kvindekrisecentre, hvor der er en oversigt over kvindekrisecentre i Danmark og relevante adresser og telefonnumre m.m.:

www.lokk.dk

Ligestillingsministeriet

www.lige.dk

Maryfonden

Fondens formål er at forebygge og afhjælpe social isolation, fremme tolerance og forståelse for forskellighed og skabe håb:

www.maryfonden.dk

Mødrehjælpen

www.moedrehjaelpen.dk

Offerrådgivning

Offerrådgivningen henvender sig til volds ofre samt alle, der udsættes for en forbrydelse lige fra indbrud i hjemmet, tasketyveri, røveri, trusler, vold, voldtægt m.m.:

www.offerraadgivning.dk

Servicestyrelsen

Viden- og indsatsområder omkring problematikken vold i hjemmet:

www.servicestyrelsen.dk

Vold mod kvinder

Information fra ligestillingsministeriet om vold mod kvinder og hvor man kan finde støtte og rådgivning i tilfælde af vold:

www.voldmodkvinder.dk

TIL VOLDSUDSATTE BØRN

Børneboxen - hjælp til børn i voldsramte familier

Børneboxens hjemmeside under Børns Vilkår:

www.boernsvilkaar.dk

Børnerådets børneinfo

www.boerneinfo.dk

Døgnvagten

Krise- og rådgivningscenter for børn og unge i alderen 12-18 år:

www.doegnvagten.dk

Psykiatrifonden

www.tabu.dk

INFORMATION OM MØDET MED DET VOLDSSATTE BARN

Center for konfliktløsning

www.konfliktloesning.dk

Danmarks lærerforening og Danmarks socialrådgiverforening

www.alleboern.dk

Danner

www.dannerhuset.dk

Det Kriminalpræventive Råd

www.hvahardugangi.dkr.dk

DR - undervisningssite om vold

www.dr.dk/vold

Servicestyrelsen

www.voresansvar.dk

www.vidensportal.servicestyrelsen.dk

Videnscenter for sociale indsatser ved seksuelle overgreb mod børn

www.siso-boern.dk

GENEREL OPLYSNING OG INFORMATION

Det Kriminalpræventive Råd

www.dkr.dk

Foreningen for kønsforskning i Danmark

www.koensforskning.dk

Kilden - Informationscenter for kønsforskning

Kilden er et norsk informationscenter for kønsforskning:

www.kilden.forskningsradet.no

Koordinationen for Kønsforskning

Varetager landsdækkende koordinering og information om kønsforskning i Danmark:

www.koensforskning.soc.ku.dk

KVINFO

KVINFO er et landsdækkende informations-, dokumentations- og kulturcenter, som formidler kvinde- og kønsforskningens resultater:

www.kvinfo.dk

NeMM - Netværk for forskning om mænd og maskuliniteter

www.nemm.dk

NIKK - Nordisk Institutt for Kunnskap om Kjønn

NIKK er et tværnordisk kundskabscenter for kønsforskning og ligestilling:

www.nikk.uio.no

Retsinfo

Statens juridiske online informationssystem, hvor man kan finde alle danske love:

www.retsinfo.dk

Servicestyrelsen

www.servicestyrelsen.dk

Statens Institut for Folkesundhed

www.si-folkesundhed.dk

Unicef

www.unicef.dk

DANNER ER EN PRIVAT, HUMANITÆR ORGANISATION, DER HVERT ÅR HJÆLPER OVER 1.000 VOLDSRAMTE KVINDER OG BØRN TIL EN SIKKER TILVÆRELSE OG FREMTID UDEN VOLD. VI DRIVER ET KRISECENTER MED RÅDGIVNING OG OPHOLD FOR VOLDSRAMTE SAMT ET VIDENCENTER, DER DOKUMENTERER VOLD MOD KVINDER OG BØRN OG FORMIDLER VIDEN OM LIGESTILLING. VI NEDBRYDER TABUET OM VOLDEN OG FOREBYGGER, AT DEN FINDER STED. VI SIKRER, AT KVINDER OG BØRNS RETTIGHEDER ER PÅ DEN POLITISKE DAGSORDEN.

LÆS MERE PÅ WWW.DANNERHUSET.DK

